

UDC 339.7:061.1(100):330.131.7

Biblid: 0025-8555, 78(2026)
Vol. LXXVIII, No. 1, pp. 223–276
DOI: <https://doi.org/10.2298/MEDJP2601223D>

Review paper
Received 6 November 2025
Accepted 10 March 2026
CC BY-SA 4.0

Reform Processes within the IMF in the Context of Financial Crises: The Perspective of Analytical Eclecticism

Ognjen DRAGIČEVIĆ¹

Abstract: This paper aims to provide a theoretical framework to address the constraints imposed by the epistemological exclusivity of researchers, manifested in the reliance on a singular theoretical approach or a limited array of interrelated theoretical concepts in the examination of the International Monetary Fund (IMF) development. The proposed framework offers an answer to the research topic addressing the function of analytical eclecticism in providing a more thorough and accurate elaboration of reform processes inside the IMF. The principal-agent (PA) approach, the theory of bureaucratisation, and the theory of crisis exploitation may all be unified relative to the theoretical framework built on this pragmatic epistemological stance. In keeping with the aforementioned, the article outlines the functions, pertinent ideas, application strategies, and connections between different theoretical perspectives in order to provide a unified and uniform starting point for the investigation of changes inside the IMF. The suggested theoretical framework acquires more coherence and strengthens its explanatory power by incorporating the idea of the axis of concretisation and connecting points. The perception of financial crises, such as the Asian financial crisis of 1997 and the financial crises of the late first decade of the twenty-first century, as both catalysts for the initiation and implementation of institutional reforms as well as a testing ground in which these changes are realised, represents a significant component in shaping this theoretical apparatus for researching reform processes within the Fund.

Keywords: international financial institutions, financial crises, principal-agent approach, bureaucratisation theory, crisis exploitation theories.

¹ Teaching Assistant with PhD, Faculty of Political Science, University of Belgrade, Serbia. E-mail: ognjen.dragicevic@fpn.bg.ac.rs, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5023-6802>.

The study, based on the author's PhD dissertation, focuses on how a theoretical framework grounded in analytical eclecticism contributes to an in-depth and tangible explanation of the International Monetary Fund's reform initiatives.

Introduction

In the experts' community, the International Monetary Fund (IMF) has been the focus of numerous studies and discussions, whether it pertains to the way it operates (Bird 2007; Wade 2011; Reinhart and Trebesch 2016) or to the effects of its actions (Dreher and Vaubel 2004; Kentikelenis, Stubbs and King 2016), particularly in relation to financial crises (Grabel 2011; Joyce 2013). In addition to being pertinent to the subject of this study, the institution's development and reform processes have long been a matter of scholarly interest for years (Eichengreen and Woods 2016; Mohan 2021; Stiglitz and Gallagher 2022).

Specifically, the works pertaining to the Fund reforms mostly rely on the application of a single theoretical approach or concepts from epistemologically related theoretical directions, whether it is realist-based theoretical concepts (Stone 2004), institutionalism (Keohane 2003, 2017), rationalist approaches such as the PA model (Copelovitch 2010; Kaya 2012; Vaubel 2019), constructivist concepts (Clegg 2010; Chwieroth 2014; Moschella 2017) or the critical theoretical school (Mueller 2011; Clift and Robles 2021). The aforementioned monotheoretical approach to study has often sparked discussions among authors over the applicability and accuracy of theoretical approaches in understanding events and processes inside the Fund. The employment of a theoretical framework has often become a goal in itself in the aforementioned discussions, rather than highlighting the study topic, with the authors' attention continuing to be on the critique of alternative viewpoints and the purity of their own theoretical lens. These viewpoints have resulted in works pertaining to the study of changes within the Fund being overly narrowly focused on specific „niches" or viewing processes and phenomena related to this institution from a single perspective, which has prevented these works from offering more precise and objective answers to the questions put forth. Given the authors' rigid epistemology, the explanation for these results should be found in their refusal to correlate or embrace pertinent ideas from other systems.

The objective of this paper, based on the author's PhD study, is to highlight a potential solution to the above indicated constraints in exploring the operation and reforms of one of the most significant international financial institutions. More specifically, the objective of this work is to put forward a theoretical apparatus based on analytical eclecticism, providing answers while addressing the questions on how this theoretical and epistemological approach helps to more thorough and sufficient research on IMF reforms. Yet another objective of this paper is to encourage other authors to debate and improve the theoretical apparatus presented, as well as to develop similar frameworks based on this

example, not only for studying the operation of the IMF, but also for researching other processes and actors in international (economic) relations. In future study, the author intends to utilise examples of particular Fund reforms to clarify and validate the suggested theoretical apparatus. The paradigm presented in this study addresses the research topic of how analytical eclecticism helps to a more complete and accurate understanding of the reform operations within the IMF.

By applying analytical eclecticism, we actually challenge the rigid and inflexible epistemological stance of David Marsh and Paul Furlong, which exclusively shapes the perspectives of researchers (Marsh and Furlong 2005, 23; Dragičević 2023). The aforementioned authors insist on epistemological exclusivity, which clearly distinguishes between different epistemological approaches and hinders the cooperation and simultaneous application of ideas and theoretical concepts from multiple epistemological perspectives.

In a previous study, Dragičević (2023) refers to the creators of this approach, Rudra Sil and Peter Katzenstein, who describe analytical eclecticism as an effort to establish coherent connections between different analytical tools and concepts that, despite originating from different epistemological paradigms, remain mutually relevant for understanding research phenomena (Sil and Katzenstein 2010, 2). The eclectic approach begins with a set of pragmatic assumptions that enable the overcoming of strict epistemological perspectives and their limits (Sil and Katzenstein 2010, 2). The key objective is to provide analytically meaningful responses to particular research questions on complicated processes in international relations. This approach does not rule out the existence of various epistemological paradigms or the ideas that emerge from them. On the contrary, it is not intended to synthesise, reject, or replace current paradigms. The approach aims at integrating relevant concepts, narratives, and analytical insights that have developed from diverse, often contradictory theoretical views (Sil and Katzenstein 2010, 3).

Analytical eclecticism, along with similar approaches, remains primarily concerned with addressing particular research issues. Its objective is to provide a medium-range theoretical framework that makes it possible to formulate more thorough and accurate responses to well-defined research issues pertaining to intricate processes or occurrences (Dragičević 2023, 17)². Dragičević (2023) acknowledges the limits of this approach in an earlier work, citing the authors

² In light of this, the premises, methodologies, approaches, and conclusions that result from this framework are mostly relevant to the particular setting and study topic rather than claiming universal applicability.

listed below. One of them is the need for a minimum level of theoretical coherence among the approaches that comprise a common analytical framework, as well as the risk of an inadequately selective choice of ideas and methods. The criticism also refers to the inclination to observe pluralism as a goal in itself, rather than as a tool for better understanding the topic under research (Moravcsik 2003, 135-136). Furthermore, it emphasises the partial theorisation of the analytical viewpoint itself, as well as the restricted mechanisms for harmonising and linking ideas from other theories (Cornut 2015, 53). The key to avoiding these risks is a clear description of the study topic, as well as the precise selection of vocabulary, ideas, and methodological instruments. The construction of an internally consistent theoretical framework is very important, as is identifying the function of each specific theory that partakes in it (Lake 2011). At the same time, it is vital to demonstrate how diverse theoretical perspectives complement one another and what the aspects of complementarity are. To address this problem as comprehensively as possible, this study, based on a review of the relevant literature, specifies the functions of distinct theoretical approaches and provides methods for their integration into a unified and cohesive theoretical framework.

The foregoing serves as the foundation for the paper's structure. The first half focuses on the conceptualisation of the theoretical apparatus, presenting its essential theoretical parts and their interconnectedness. This is followed by chapters on particular theories, which describe their function in the theoretical framework for exploring reform processes inside the IMF by outlining the core principles, as well as their benefits and limits. The last section of the article presents a conclusion.

Theoretical apparatus for researching reforms within the IMF

The *principal-agent approach* (hereinafter referred to as PA), emerging from the theory of agency and the ideas of the interpretivist theory of bureaucratisation, is the theoretical apparatus that is the focus of this and the author's prior study (2023) and is based on analytical eclecticism. The theory of crisis exploitation, derived from organisational studies and crisis management, is added to these two theoretical approaches in order for the theoretical apparatus to include the internal dynamics of actor relations within the IMF as well as an understanding of the accompanying narratives shaping in the initiation and implementation of change. In particular, this theory provides clarity on the

significance of crises as a setting for the Fund's reform efforts. It is noteworthy that there are few instances in the literature on international (financial) institutions that use constructivist ideas and the PA strategy at the same time (Moschella 2012; Best 2010; Barnett and Coleman 2005). Even fewer scientific papers, particularly those founded on the aforementioned epistemological stance, use the previously indicated methodology to examine developments inside international (financial) organisations. Additionally, there are almost no works in the literature on the IMF reforms whose theoretical framework concurrently incorporates all three of the theories that comprise the suggested theoretical apparatus based on analytical eclecticism, which highlights the uniqueness and importance of such approach in this article.

The distinct roles that each of the aforementioned concepts plays in articulating the process, outcomes, and actions of those involved in the IMF reforms during and after financial crises, demonstrate the mutual complementarity of the concepts. *Figure 1* graphically illustrates the link between different theoretical orientations and their roles in the theoretical apparatus, showing that the said methods build upon one another in a certain sequence. The axis of concretisation, a method for characterising the degree of generality of the phenomena described by a certain theoretical approach, is shown in the figure itself. Alternatively, the aforementioned axis illustrates the direction of argument narrowing as well as the extent and function of each of the said theories inside the theoretical apparatus.

The PA approach, which is the most comprehensive in terms of its generality, serves as the theoretical foundation for researching reform processes inside the IMF. This strategy serves to highlight the IMF's position as an international institution, functioning as an agent on behalf of its principals (Dragičević 2023, 18). Consequently, member nations continue to play a crucial role in setting objectives, enacting reforms, altering course of action, and supplying resources to the organisation via the Fund's institutional organs. In addition, this theoretical framework makes it possible to analyse the sources of the Fund's autonomy in relation to its founders and to explain the motivations, strategies, and outcomes of such autonomous action. However, it is also limited in its ability to explain the specific forms and content of that autonomous behaviour. The model itself does not provide a more thorough understanding of the dynamics of their creation and implementation, nor does it offer adequate answers to the issue of why certain themes, policies, or standards become the focus of the Fund's attention and operations (Dragičević 2023, 18–19). For this reason alone, this approach serves as the first layer of the theoretical framework, upon which additional theoretical approaches are constructed in order to better define certain parts

of the study. In this theoretical framework, bureaucratisation theory and its ideas serve to supplement and make up for the PA model's previously identified shortcomings.

The works of James Fearon and Alexander Wendt highlight that, despite the distinctions between constructivist theories and the PA approach, collaboration between the two theories is both feasible and desirable in the study of numerous processes and phenomena (Fearon and Wendt 2002; Dragičević 2023). In a similar vein, Wendt contends that constructivist theories, such as the bureaucratisation theory, enhance the PA method and strengthen its defences against critiques regarding its lack of causation and superficiality (Wendt 2001, 1021) in their elaborations. The above-mentioned graph demonstrates how the application of bureaucratisation theory is more limited and focused on elucidating the rationale behind and methods by which certain topics get elevated to the top of the IMF reform agenda.

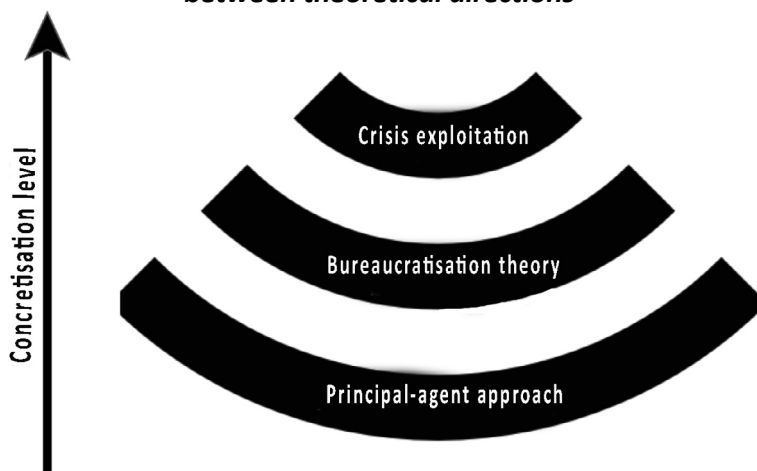
The theory of crisis exploitation is the last level on the axis of concretisation and is also the most directly focused on the study subject. This method enables the comprehension of the role that pertinent IMF actors play in initiating, advancing, and supporting reform initiatives as well as how specific narratives are used to justify and legitimise these reforms. The concept of crisis exploitation logically expands upon the theory of bureaucratisation by shedding more light on the larger context of action and the roles of important actors who initiate and influence the content of reform initiatives (Dragičević 2023, 19).³ In the previous research, from which this article is derived, the author emphasised that the coherence of the aforementioned theories and their mutual complementarity are further strengthened by "connecting points", i.e. elements in which at least two approaches from the theoretical framework provide coordinated explanations of specific aspects of the research subject (Dragičević 2023, 19). The PA approach and the theory of bureaucratisation are cited by the author as examples. These approaches, which begin from different analytical vantage points but come to complementary conclusions, provide insight into the question of the extent of autonomy as well as the sources of the International Monetary Fund's legitimacy and authority. The role of pertinent IMF representatives in redefining the discourse on socioeconomic challenges and financial crises, which is then reflected in the initiation and execution of reform processes within the Fund, is another significant connecting point that the author previously identified. The

³ The same source argues that this theory complements the principal-agent model by showing how IMF officials, in their capacity as agents, might utilise crisis conditions to increase their level of autonomy or operate outside of the organisation's typical structure.

simultaneous application of constructivist ideas and the theory of crisis exploitation serves as the unifying factor in this context.

In addition to avoiding criticism of the inconsistency and incompatibility of various theoretical approaches, connecting points represent a helpful tool that enables academics to analyse reform processes inside the IMF in a more thorough and accurate manner. Conducting analysis at two linked levels is implied by the theoretical apparatus created in this manner: at the level of the Fund's actions as an actor in international relations and at the level of the activities of significant actors inside the IMF (Dragičević 2023). The researcher may further develop his theoretical and methodological approach by using such a customised theoretical framework, which eventually enables the creation and testing of more accurate and persuasive theories and explanations. The components of these distinct levels are outlined in the paper's subsequent chapters, along with a more thorough explanation of their function in investigating the reforms inside the Fund.

Graph 1. Schematic representation of the relationship between theoretical directions

(Dragičević 2023, 20)

Principal – Agent approach postulates

The PA approach forms the foundation of our theoretical apparatus⁴ as was shown in the preceding section. The theoretical underpinnings of this approach were developed concurrently in the fields of management and organisational studies, which examine the operation and management of business organisations, as well as in theoretical models intended to investigate the relationship between political actors and the electorate in the domain of the internal political process, as Dragičević (2023) notes, citing the authors below. One of the pioneers of the principal-agent approach, Stephen A. Ross, indicates that the agency relationship represents one of the oldest and institutionally recognised models of social interaction (Ross 1973).

This type of connection develops between two or more parties in which one party, the agent, operates on behalf of another party or parties, referred to as principals, within a certain domain of activity governed by the relationship itself (Ross 1973, 134). Similarly to Ross, Barry Mitnick outlines the fundamental tenets of the PA model in his institutional theory of agency. Mitnick's dedication to studying the institutionalisation of PA relations including its constraints and flaws, as well as the motivations and solutions to overcome them, distinguishes these two authors (Mitnick 2019). The significance of Mitnick's writings is reflected by the fact that the author has opened the door for the broader use and advancement of agency theory by generalising its principles (Mitnick 2018, 8).

This approach's worth is found in its capacity to assist us in comprehending the context in which international organisations function. With the use of this analytical framework, we can assess the degree to which these institutions function independently of their principals as well as the ways in which outside variables, such as the dynamics of relationships between principals, affect their institutional stances and methods of operation (Woods 2006, 385–390). Whether a contract is formal or informal, an act of delegating always shapes the process of such delegation. The extent of power, resources, actors' reciprocal responsibilities, control and supervision procedures, along with rewards and penalties for the agent's conduct are all outlined in this act. As a result, the principal and the agent make up the points of the PA model triangle, while the actors' preferences/interests and the incentives that the agency generates for

⁴ The theoretical framework was first outlined in the author's doctoral dissertation. In this (and other sections of the paper), the apparatus is further analysed, examined, and explained through the lens of various approaches, particularly from the perspective of the IMF's processes.

their behaviour, make up the triangle's legs (Dragičević, 2023, 21). According to the author, the delegation of power has a restricted extent and suggests that it might be revoked. In order to prevent the agent from taking any further action on his behalf, the principle retains the right to revoke the authority that has been granted. The time-dependent character of agency, which primarily relies on the agent's capacity to effectively accomplish the objectives, is implicitly indicated by this dimension.

The form of activity based on the interaction between an agent and a collective principle is especially significant for the development of the theoretical framework. According to the literature, „two or more principals who have a single act of delegation with a single agent who acts in the name and interest of them as a collective” are referred to as collective principals (Lyne, Nielson and Tirenay 2006, 44; Dragičević 2023). According to the author (2023), the relationship between a collective principal and agent actually exemplifies the relationship between member states and the International Monetary Fund, whose organisation, methods of operation, financing, and competencies are decided by the founding agreement – that is, by a single act of delegation that reflects the consent of all principals.

The author (Dragičević 2023) responds to the PA model's central question – why do states delegate competences to international institutions at all? – by pointing out the significance of the public goods that institutions provide to their founders, i.e. the advantages that delegation offers them. The author continues to argue that Hussein Kassim and Anand Menon provide a number of potential explanations for why founding states assign power to international organisations, including lowering the expenses associated with individual and *ad hoc* action, increasing the certainty of policies and results, gaining experience, developing regulatory frameworks, and taking accountability (Kassim and Menon 2003, 123). Principals frequently choose to assign specific responsibilities to the IMF in the hopes that this will accomplish desired goals. These reasons include the need for specialisation in particular fields, complex expertise, information asymmetries, and issues arising from collective action (Hawkins et al. 2006).

As the author notes below, citing the extensive literature (Pollack; Martin; Hawkins, according to Dragičević 2023), the principal-agent relationship, the act of delegation and the delegation itself, the concepts of autonomy, zones of discretion, and issues in the industry are particularly important for this theoretical framework. These ideas are used to assess how much autonomy the IMF has as an agent with respect to the founding nations, particularly when it comes to establishing and carrying out policies and making other choices within the parameters of the entrusted authority. As there are limited opportunities for

control and insufficient incentives, the agent in a collective principal-agent relationship naturally strives to increase its independence and competencies (Pollack 1997, 100). This broadening of the agent's scope of action strengthens the agent's influence over the principals, increases the information asymmetry that already exists, helps the agent build own institutional capabilities, and makes the principals more reliant on the agent's actions. According to Mark Pollack, one of the most important tools available to agents in their attempts to both maintain and broaden the previously described independence and entrusted mandate is control over the agenda-setting process (Pollack 1997, 101).

The impact of IMF personnel on the decision-making process is increasing due to crisis conditions and the discontent of pertinent member nations. Lisa Martin's opinion that the Fund's administration leverages crisis events to influence the Board of Directors' choices as an effective representation of the principal and obtain support for its objectives via strategic behaviour, lends credence to this argument (Martin 2006, 140-143; 2024). The foundation for the agent's effectiveness in using the authority granted to it, is discretion and the resulting autonomy. Despite being oversimplified, the concept of the agent's discretion makes it abundantly evident that the Fund's actions are governed by the founding agreement as an act of delegation and are approved by the member nations. The agent's discretion is demonstrated by their capacity to decide on their own how best to do the given task. Discretion and autonomy should not be confused for the agency slack, which is defined by Darren Hawkins as "arbitrary activity of the agent that is unwanted or unforeseen by the principal" (Hawkins et al. 2006, 8) and cited by Dragičević (2023). Such a shift is explained within the theoretical approach by the idea of „agency problem / agency slack," rather than necessarily being a manifestation of the agent's impulsive and conflictual behaviour. This phrase describes a circumstance when the principle, or a group of principals, lacks adequate procedures for monitoring and managing the agent's behaviour throughout the creation and execution of policies. The agency problem simultaneously suggests that the principal's will determines the agent's role, but this does not restrict his behaviour to strictly specified competences or prevent him from reinterpreting an act of delegation in order to increase his autonomy. According to the PA model, this phenomenon is rather common, mainly due to information asymmetry, the agent's organisational resources, specialised knowledge and competence, and the kind of circumstances that shape his agency. The PA relationship itself encourages the agent to broaden the extent of his autonomy beyond the formally entrusted competencies because of the heterogeneity of interests, goals, and norms

between the principal and the agent. This is why the agent's arbitrariness is frequently viewed as a permanent feature of this model.

Some authors, such as Cortell and Peterson (Cortell and Peterson 2006), argue that there are factors that contribute to the onset of agent arbitrariness while also conditioning it to a certain extent. Therefore, these two authors referred to by Dragičević (2023), concentrate on institutional design, i.e. the need for operational and administrative resources that enable the agent to have an opposing standpoint and interests that differ from those of the principals (Cortell and Peterson 2006, 257). According to Helen Milner, the existence of a collective principle allows the agent to behave more independently and to be more arbitrary (Milner 2006, 110-114). This approach is based on the premise that the agent is encouraged to develop and pursue their own agenda outside of the principal's will due to differences and possible conflicts of preferences and interests. Additionally, the agent's discretionary action is greatly restricted when member states strongly agree on certain positions or have a strong interest in particular issues. At the same time, the principal's ability to monitor and regulate the agent's actions is strengthened. The premise that the agent's autonomy and zone of choice grow as the notion of environmental uncertainty becomes more sophisticated is, in our opinion, a crucial thesis concerning the agency issue. Under such circumstances, the principal's motivation and skill to be more actively engaged in the agent's functioning are diminished, as is the potential of control and supervision. Evidently, this does not imply that these actors' interests and preferences cannot overlap and converge under such circumstances.

It is evident that the uncertainty discussed in this research consists of global financial crises, which are truly crucial elements for starting and evaluating Fund reform initiatives. This theoretical framework's key explanation of how an agent strategically deepens or extends its autonomous activity is provided by the PA approach. Accordingly, Hawkins and Jacoby Wade identify four fundamental tactics that an agent uses to boost its autonomy and importance: interpreting the entrusted mandate; reinterpreting these rules after delegation; expanding leniency and buffering; (Hawkins and Wade 2006, 202; Dragičević 2023). By using these tactics, the IMF in fact defends its acts that go beyond the mandate that has been assigned to it or modifies its current capabilities to suit novel situations. They serve as helpful tools that enable us to comprehend how the Fund defended the autonomous initiation and execution of its reforms.

Application and limitations on the primary agent's ability to comprehend the IMF reforms

The understanding of the IMF as an agent, established by the states (principals) through the founding agreement (delegation act) which governs the mandate, degree of autonomy, functions, control mechanisms, and mutual relationship with the principals, provides justification for the thesis that the PA approach is the foundation of this theoretical apparatus (Dragičević 2023, 27). Although the founding act defines that the Board of Governors is the most significant representative body of the member states, the practice in the institution's operations shows that Board of Executive Directors on one side and the management and the employees on the other side have the agency relationship.

The International Monetary Fund's Executive Board is made up of managing directors who serve as the organisation's institutional representative and executive directors chosen by individual member states or groups of states (Dragičević 2023). Since they reflect the interests and opinions of the member states who nominate them, the managing directors serve as the most significant principles' representatives. The Article of Agreement states that the Executive Board plays a crucial role in supervising and administering the Fund's operations. Electing the managing director, making decisions, authorising credit arrangements, adopting pertinent papers and reports, and doing other actions required for the institution's operation are among its duties (IMF 2016). Despite being involved in this body's operations, the managing director often does not have the ability to cast a vote during the decision-making process, unless tied vote has to be solved. Along with this, the Managing Director is in charge of overseeing the day-to-day operations of the organisation and represents the Fund's management and administrative apparatus (IMF 2016). This institutional separation of responsibilities shows that important principles continue to have a decisive impact on the Fund's adoption and implementation of major changes within the IMF. To put it another way, the Executive Board i.e. the principals themselves, must first approve any major reforms to the IMF.

According to the author (2023), this theoretical approach begins with the presumption that the Fund's management and employees have some institutional autonomy in performing the tasks assigned to them by the mandate. Professional competence, a high degree of specialisation, and efficiency in performing their duties serve as justifications for this amount of autonomy. At the same time, the employees' knowledge and the principals' disparities and misalignment of interests increase the room for agent's arbitrariness. This is particularly apparent in the capacity of management and

employees to shape the objectives and subjects that are included in the institutional agenda. The Managing Director and IMF employees often base their strategic decisions on a later interpretation of the current mission in an attempt to broaden their own purview. The fact that Article 1 of the IMF's Articles of Agreement is written rather broadly and lacks a precise definition of jurisdiction, which allows for varying interpretations of the institution's mandate by its management and bureaucracy, is a major contributing factor to this behaviour. The IMF's management and expert bodies use a variety of techniques when reinterpreting the current mandate in an effort to broaden it. These include the creation of precedents, the growth of competence via agent arbitrariness, and methods of incremental reinterpretation. In contrast to the first two processes, which basically deepen and enhance current competencies, the third technique genuinely opens up a new area of operation for this organisation. This process often occurs at times of crisis or significant political and economic shifts. For instance, procedures and environmental changes that did not exist when the IMF was established, together with new economic knowledge on these subjects and shifts in the economic worldview, serve as justification for the enlargement of the Fund's mandate to cover problems of economic and gender inequality. In the previously described process, according to the author's doctoral study, the IMF relies on outside parties to broaden its mission, including partner development institutions, international think tanks, academics, and non-governmental organisations. External pressure, which manifests itself in the social, political, and economic ramifications of times of crisis, is a significant factor in the process of agents extending their mandate. These effects of the 1997 Asian crisis were one of the main catalysts for IMF reforms, and the Great Recession of 2008 was seen as a pivotal moment in the development and strengthening of the Fund's internal reforms. When analysing these processes, financial crises remain a crucial and recurring factor. They manifest in a variety of ways, such as outside forces that propel change, as a larger setting in which changes occur, and as a tool for its justification and advancement. The Fund often takes use of information asymmetry, its own knowledge, and institutional capabilities when it operates relatively independently of member governments. Simultaneously, the Fund can more successfully adopt tactics intended to increase its scope and degree of autonomy due to the founders' differing perspectives and lack of interest in certain topics.

The following formalisation of the agent's actions and the Board of Directors' approval of the initiated and implemented reforms were made possible by the aforementioned benefits, as well as the increased need for the IMF during times of crisis and the objective pressure brought on by financial crises. However, the

PA model also has several flaws that make it unable to explain the needs of IMF reform process research on its own. Its primary flaw is that it lacks analytical tools to analyse the internal dynamics of establishing, forming, and carrying out normative changes, policies, and reforms inside this organisation. The metaphor that the „black box PA approach” for analysing the causes of changes in the behaviour of agents and principals, i.e. that, as a middle-range theory, it cannot provide a comprehensive answer to the question of the outcome of institutional reforms, is how authors like Pollack summarise the limitations of this theoretical direction (Pollack 2007, 8–13; Colletta 2013).

The PA method may provide solutions to the concerns of how the IMF increases its autonomy and how, in certain situations, it acts „arbitrarily” due to information asymmetry, its specialisation, conflicts of interest, and major goals (Dragičević 2023, 31). It does not, however, give an explanation of the reasons for the Fund’s independent acts, nor can it explain why the Fund employs this increased autonomy and arbitrariness. This theoretical approach also has a limited capacity to explain the nature and substance of the reforms made to the IMF’s functioning. The PA model does not provide sufficient analytical tools to comprehend the substance of reforms, even while it is effective in identifying the processes and mechanisms through which they are accepted and incorporated into institutional practice. Specifically, the speed, scope, and quality of institutional changes, i.e. whether they are formal corrections that stay at the declaratory level or transformations that really alter the way the organisation operates, remain inadequately articulated. This leaves open the issue of whether these are more profound, fundamental alterations or more modest, incremental improvements.

One potential solution to these constraints is interpretivist theoretical methods. In addition to highlighting the significance of internal procedures and decision-making dynamics occurring inside the institutions, these methods also highlight the role that values, norms, and prevailing narratives have in understanding how international institutions operate.

Bureaucratisation theory concepts and application

The thesis of the advantages of integrating and collaborating with the PA method and constructivist theoretical concepts i.e. the advantages of their complementarity, poses as the starting point for basing the theoretical apparatus on analytical eclecticism (Dragičević 2023, also referring to the authors below). We are able to comprehend the IMF’s reform operations more precisely and thoroughly thanks to the interweaving and connecting of these ideas.

Understanding the nature, method, and extent of changes within the Fund is one of the benefits of incorporating constructivist ideas into the theoretical framework. The preferences, values, and interests of organisational units or pertinent individuals within them influence the aforementioned developments in international financial institutions, according to interpretivists (Chwieroth 2008; 2010a; 2010b; also: Clegg 2012; 2013; Momani 2005).

The author highlights in his doctoral dissertation, citing the writers listed below, that the foundation of the constructivist approach is the idea that international organisations are more than just an extension of the most significant principles; rather, they have the power to influence and guide the actions of their member states (Dragičević 2023). Understanding international organisations „as bureaucracies” is central to this viewpoint (Barnett and Finnemore 2004, 2). The idea that risks and threats, development difficulties, and their solutions are socially created and culturally conditioned is the fundamental tenet of interpretivist theories in international economic relations (Park and Vetterlein 2010, 10). The goal of the constructivist approach is to identify the conditions and processes that lead concepts and standards to play a major role in establishing international economic policy (Park 2018, 146). By using this theory, the analytical attention is shifted from the actors’ material interests to the cultural patterns, values, norms and discourses that influence their behaviour. Thus, it is highlighted that social and normative elements are crucial in determining how actors perceive and comprehend the global environment (Barnett and Duvall 2018). As previously mentioned, the theory of bureaucratisation and its central idea of organisational culture, which can be defined as the normative framework and foundation of an institution’s and its units’ organisational identity, are the main subjects of constructivist theories. According to Barnett and Finnemore (1999, 719), an organisation’s cultural identity indeed produces narratives that people employ to make sense of the processes and phenomena they witness or study. According to Michael Barnett and Martha Finnemore, bureaucracies use rule-making to establish common objectives, identify new subjects and their interests, establish paradigms and narratives, and work to portray their standards as universal (Barnett and Finnemore 1999, 700). This leads to the argument that the IMF establishes common global objectives, advances global economic policies, and changes other actors’ interests and perceptions through its regulations.

According to Dragičević (2023), referencing other writers, in the constructivist approach bureaucracy’s capacity to create broad, ostensibly objective regulations is the main way it exercises its influence. These regulations contribute in the „constitution and construction of the social world” in addition

to regulating interactions between actors (Barnett and Finnemore 2004, 163). Constructivism shifts away from a purely state-centric viewpoint by beginning with the idea that international organisations are not just agents serving the interests of their founders but also actors who may define their roles and influence others' behaviour (Barnett and Finnemore 1999, 700). According to Barnett and Finnemore, bureaucracies have some autonomy and authority when it comes to states and other actors. In this context, authority is defined as the capacity to deploy institutional and discursive resources to guarantee compliance (Barnett and Finnemore 2012, 4). International organisations have two types of authority. It is constitutive as well as regulatory, according to these authors (2012, 20–25). It is this dimension that makes it possible to connect the constructionist approach to the PA model. While the constitutive element relates to the formation of values, norms, and narratives that may also affect the behaviour of the principals themselves, the regulatory aspect represents the rules and delegated powers by which principals control the behaviour of agents. From this viewpoint, the Fund is observed as both an actor that interprets and provides meaning to the procedures that fall within its purview and an institution that carries out a mission assigned to it. Despite being seen as a bureaucracy, the IMF exhibits the capacity to provide fresh perspectives on reforms and, in light of these perspectives, suggest suitable policies and acting mechanisms.

One example of a link between the principal-agent model and bureaucratisation theory stands as an example of the extent of autonomy of international organisations (Dragičević 2023). A narrower definition of autonomy implies the ability of an institution to oppose and influence the most powerful principals, making such autonomy extremely rare in practice, while a broader definition refers to the capacity of international institutions to act and shape processes within their own scope independently of states, potentially changing state preferences, whereas a (Barnett and Finnemore 2012, 12). Proponents of the theory of bureaucratisation, as a starting point of the author's research, argue that institutions such as the IMF may categorise their autonomy with respect to states and other actors into five groups: (Barnett and Finnemore 2012, 28–31).

1. Having the autonomy to fulfil the mandate that the member states have assigned to it;
2. Independent activity in the absence of governmental involvement;
3. Acting arbitrarily against the principal's will;
4. Distortion and obstruction of the granted authority;
5. Creating a normative atmosphere to influence principals' opinions and preferences.

Based on prior research, the article's author suggests that the aforementioned typology substantially aligns with the principal-agent view of agent autonomy, particularly with regard to entrusted autonomy, objectives, and efforts at arbitrary action by the agent (Dragičević 2023). The power of the agent to hinder and form the principal's interests and preferences, i.e. the last two interpretations of autonomy in the aforementioned classification, is what distinguishes the constructivist approach. According to the author of the study, it is crucial to comprehend the Fund's autonomy as the capacity to define and redefine specific processes and, in doing so, to influence the interests and preferences of member states when examining reform processes within the IMF, particularly in light of the content of these reforms. In light of the above, the IMF is an organisation capable of giving meaning to the processes and events in which it finds itself, including initiating, analysing, and problematising specific challenges as well as suggesting solutions to them. It is not merely a passive executor of entrusted responsibilities. The idea that international organisations are not those „black boxes” that only respond to outside stimuli, as Polack cautioned us, explains this trait. Conversely, over time, they create their own organisational culture that moulds the institutional identity and how they see and understand the global context in which they function (Barnett and Finnemore 2012, 9). This supports the idea that organisational culture, a crucial idea in bureaucratisation theory, is vital for comprehending changes inside the IMF as well as for elucidating its autonomy and particular objectives in regard to member states.

International organisations aim to develop and strengthen aspects of their own organisational culture through their contacts with external actors. The development of such a culture also implies a clearer distinction between “internal” and “external” actors, that is, between those who share a common institutional identity and those who remain outside it (Barnett and Finnemore 2012, 19). In this context, organisations create and disseminate certain narratives, beliefs, and principles among their employees, which progressively creates a shared identity serving as the cornerstone of corporate culture. This culture gives actors rules of behaviour, even if it does not dictate it (Barnett and Finnemore 2012). The most common way these standards are expressed is through bureaucratic norms, regulations, and procedures that specify and govern these organisations' activities. The basis of international organisations' autonomy is the possession of authority, regardless of where it comes from. Within the framework of bureaucratisation theory, the IMF's autonomy is demonstrated not only by its capacity to use information asymmetry and expertise in relationships with principals, as highlighted by the PA model, but

also by its capacity to use this specialisation to interpret events and processes in international economic relations. The Fund's autonomy essentially means that its administration is somewhat independent in carrying out the task that has been assigned to it. Formal, normative, and expert authority serve as the foundation for the previously indicated autonomy. The IMF's organisational culture is shaped, promoted, and reproduced in a pivotal sense by its employees. The norms, ideals, institutional regulations, and procedures that underpin their operations have an impact on the outcomes of the relationships and behaviours of the entities the Fund deals with.

In terms of comprehending autonomy and authority, the constructivist component of this theoretical apparatus enhances the PA method by introducing a value dimension embedded in organisational culture. Specifically, the bureaucratisation theory highlights that the sources of institutional authority and autonomy also lie in the values, knowledge, and organisational identity of the institution itself, whereas the principal-agent model assumes that the IMF's authority, legitimacy, and credibility stem from the delegated powers entrusted to it by member states. In other words, the norms, values, and substance of autonomous action either support or contradict the legitimacy and credibility of that process, while the act of delegation gives the agent official authority and scope of activity. The aforementioned supports the idea that both theoretical perspectives are congruent. To put it in another way, the Fund's legitimacy and authority are based on its knowledge, its capacity to effectively fulfil its duties, and its capacity to define and redefine the discourses that influence not only its organisational culture but also the attitudes and actions of its member states (Dragičević 2023, 37). This knowledge enables the interpretation and meaningful connection of events and processes, as well as the development of policies that adapt to evolving circumstances, challenges, and needs. As noted by Barnett and Finnemore, a bureaucracy's power comes from its capacity to convert this enormous volume of data into relevant knowledge rather than just from its control over information (Barnett and Finnemore 2012, 30). It is crucial to stress that organisational culture is a dynamic concept that may change as a result of external influences or pressures brought on by the institution's crisis of legitimacy and credibility. This paper highlights that this kind of crisis happened both during and just after the Asian financial crisis. This issue is particularly pertinent since it explains why certain reforms were initiated during the 1997 Asian financial crisis and intensified throughout the 2008 global financial crisis, the 2010 Eurozone crisis, and their post-crisis stages. According to this theoretical paradigm, financial crises play two roles. In addition to offering a chance to start changes and give alternatives, they also serve as a test of the IMF's current

values, interests, and perspectives. The following section of the study devoted to the theory of crisis exploitation, will go into more depth on the significance of financial crises in this research's theoretical framework.

The role of crisis exploitation theory

The IMF's principal-agent interaction develops in the context of financial crises. Crises provide a chance to assess the viability of operations as well as potential paths for change, with decision-makers (change agents) assume a key role. Particularly crucial elements of these processes are how these actors see and understand crises, their effects, and potential remedies. The author begins with the idea of the theory of crisis exploitation, which was developed by writers around Arjen Boin and Paul t'Hart, in order to explain the motivations and reasons that led decision-makers within the IMF to start reform processes as well as their efforts aimed at redefining this institution in the international environment (Dragičević 2023).

In adjustments to these ideas, Boin and Hart modified them by including a political science component to enhance their practical and objective aspects. This contribution is evident in the examination of the narratives and policies that these actors create and promote to achieve desired results, as well as in highlighting the rivalry between the various preferences of important actors (Dragičević 2023, 47). According to the author, citing the aforementioned experts, this theory's function is to analyse and clarify the processes of crisis and post-crisis policymaking, i.e., to illuminate how crises impact actors' political positions (implications for representatives of governments and institutions) as well as the formulation and execution of public policies (Boin, t'Hart, and McConnell 2009, 82). The idea that relevant actors may utilise crises to further their own agendas is at the heart of this position. Accordingly, crisis exploitation entails using crisis rhetoric to promote alternatives to current decision-makers and their policies (Boin, t'Hart, and McConnell 2009, 82–84). The theory's name makes it abundantly evident that crisis remains at the core of their concept, i.e. the basis for studying crisis scenarios and their consequences. According to Boin, McConnell, and Hart (2008), the authors of this theory define crisis as a factor that threatens the stability and legitimacy of current institutions, objectives, and policies. Additionally, it may provide a „window of opportunity“ for alternatives to the current situation, allowing for the start of reform procedures (Birkland 1997, 147).

Similarly, according to Boin, t'Hart, and McConnell (Boin, t'Hart, and McConnell 2009, 83; according to Dragičević 2023), crises are defined as

disturbances of established social routines and expectations that generate political space for action by numerous actors, both inside and outside institutions. Rethinking current issues, developing novel or alternative public policies, and initiating organisational changes are all made possible in such a setting (Boin, t'Hart, and McConnell 2009, 83). This theory gives particular consideration to institutional crises, which are observed as a specific kind of crisis that raises concerns regarding institutional integrity as well as the legitimacy and efficacy of institutional action.

According to the theory of crisis exploitation, the institutional structure is often examined by breaking it down into the institution's „hardware” and „software.” The author of the study does the same, citing the authors listed below (Dragičević 2023). According to Alink, Boin, and t'Hart (2001), 291, „hardware” refers to the institution's formal components, such as its organisational structure, regulations, and processes, while „software” refers to the policies, values, and fundamental concepts that constitute the foundation of the organisation. When both of these factors are questioned, an institutional crisis arises. The 1998 financial crisis' aftermath prompted a re-evaluation of the institutional structure and normative foundation of the IMF's activities, which in turn sparked reform initiatives that were subsequently put to the test and refined during the crises of 2008 and 2010.

According to other authors (Ansell and Vogel 2006, 14–16), an institutional crisis occurs when there is a severe and pervasive dispute over the fundamental presumptions and institutional framework that govern the formulation and execution of public policy. According to Dragičević's dissertation, external crisis situations that highlight the shortcomings and ineffectiveness of current policies, modes of action, and institutional structures, represent the most common cause of these conflicts (Dragičević 2023, 49). These events serve as catalysts for a more thorough re-examination of the pertinent components that comprise institutions. Demands for reform are more likely to surface when a crisis calls into question the legitimacy of current power and authority relations as well as the discourses that uphold them and where the crisis exploitation is defined as the deliberate use of crisis rhetoric to gain political support for incumbents (t'Hart and Tindall 2009, 21–24). Additionally, crisis events provide stakeholders a chance to question established policies, prevailing narratives, and important institutional actors. These other parties attempt to impose their own views of the crisis's origins, trajectory, and outcomes at the same time. Both present decision-makers and those aspiring to hold that position may respond to a crisis in a variety of ways depending on how they perceive the kind and level of vulnerability it creates (Dragičević 2023). According to Boin, t'Hart, and McConnell (2009, 83), a key assumption of this

theory is that crises foster competition between various interpretations, or methods of framing the crisis itself.

The importance of using the theory of crisis exploitation is demonstrated by its emphasis on examining the intentions, objectives, and strategies of the IMF personnel, who are herein observed as change agents.⁵ A middle-of-the-road theory, crisis exploitation theory aims to explain the connection between institutional change, stakeholder activities, and crisis situations. A more thorough understanding of the conditions under which changes are initiated, is made possible by highlighting the involvement of actors themselves in crisis situations, i.e., their preferences, capacities, and action plans. This viewpoint also makes it possible to examine how narratives are developed and formed in order to justify and legitimise various reform initiatives.⁶

The value of the theory of crisis exploitation, despite being the final layer in the axis of concretisation, is highly significant for the proposed theoretical framework because it distinguishes it from other similar theoretical combinations and enables us to see how crises, on the one hand, shape the initiation and implementation of reforms by relevant actors within the Fund (complementing the elements of the PA model), but also how these agents use crises to impose their preferences and interests as the content of the aforementioned reforms (complementing the theory of bureaucratisation). Because of its complementarity, the theory of crisis exploitation clarifies the outcomes that PA and bureaucratisation theory cover in this theoretical framework, which not only adds value to this theoretical apparatus in and of itself but also further connects the other two theoretical approaches.

⁵ A particular emphasis is on how these players identified requirements and started reform processes using both internal, institutional crises of the Fund and external crisis situations, such as the financial crises of 1997, 2008, and 2010. Restoring the institution's legitimacy and credibility as well as situating it in the global context were the overarching objectives of these changes.

⁶ In this way, the crisis is seen as a platform where relevant IMF players try to reframe the organization's objectives, suggest new policies, and enforce their own interpretations of the problem. Actors have the chance to influence the prevailing understanding of the crisis situation and develop an institutional response in accordance with their narratives if they get more support from the general public and institutional partners.

Conclusion

The components of a theoretical framework that attempts to assist researchers in taking a more thorough and in-depth approach to the study of reform processes inside the International Monetary Fund were described in the preceding sections. In order to overcome the drawbacks that result from focusing on a single epistemological or theoretical viewpoint, this theoretical approach, founded on analytical eclecticism, epistemologically integrates several theoretical perspectives. To provide a more accurate scientific explanation, the theoretical framework that is being offered aims to eliminate epistemological rigidity and highlight the potential applications of various theoretical concepts. The concepts of the axis of concretisation and connecting points were introduced as mechanisms that allow authors to achieve the necessary coherence and harmony when shaping their unique theoretical approach, in addition to insisting on precise definition of roles of the theoretical elements used within the framework of the theoretical apparatus.

The study provides a theoretical framework that integrates the PA method, the idea of bureaucratisation and associated concepts, and the theory of crisis exploitation for research on changes and reform processes inside the IMF. In particular, each of these theories' functions, benefits, and limitations are explained in detail in the article, along with reference to the section they belong to and how they mutually complement. It is highlighted that the principal-agent method serves as the foundation for understanding the interactions between member states and the Fund's bureaucracy (personnel and directors), as well as the manner in which the IMF, acting as an agent, increases its autonomy through initiating and carrying out own reforms. The Fund's decision-making processes, where the IMF bodies representing the principals indeed have the last word in approving the said changes, serve as confirmation of the principal-agent relationship.

The PA model is enhanced by the theory of bureaucratisation, which also adds value in explaining the Fund's independence in initiating, promoting, and carrying out reforms. The theory of bureaucratisation actually provides the rationale behind why changes occur at all (mainly in terms of norms, perceptions, and the organisational culture of the IMF), what these changes entail, and how they affect this organisation's policies and methods of operation. A view of the IMF as an autonomous actor whose choices influence member state behaviour is achieved by including a constructivist component into the theoretical framework. Both of these views emphasise the significance of financial crises in different ways. The theory of bureaucratisation sees crises as a chance to test the institution's established values and policies and as an

opportunity to alter the norms and organisational culture of the IMF, whereas the PA approach sees them as a factor that increases the autonomy and arbitrariness of agents. In both cases, the context in which changes are initiated and carried out is represented by the crisis as an external given variable. The introduction of the theory of crisis exploitation, which offers a different perspective on the role of financial crises as well as the institutional crises of the Fund as a means of instrumentalisation for the purpose of initiating and implementing the reform agenda of actors within the IMF, represents a unique feature of this theoretical framework that in a way sets it apart from similar alternatives. In fact, this theory offers us a new perspective on the function of crises and enables us to comprehend the internal conflict between interested parties in the IMF over differing views of reforms. In other words, this theory explains how different perceptions of actors shape these reforms, as well as what mechanisms actors use when advocating and then implementing these changes within the Fund.

When examined through the lens of financial crises, this conceptualised theoretical approach, which has clearly defined responsibilities for its constituent elements, represents a productive and multi-layered analytical starting point for comprehending reform processes inside the IMF. This theoretical framework is very distinctive and original in the literature dedicated to the study of reforms inside international financial institutions as it unifies the three previously stated ideas into a single, cohesive theoretical apparatus based on analytical eclecticism.

Реформски процеси унутар ММФ-а у контексту финансијских криза: Перспектива аналитичког еклектицизма

Огњен ДРАГИЧЕВИЋ⁷

Апстракт: Сврха овог рада јесте да понуди теоријски оквир за превазилажење ограничења која произилазе из епистемолошке искључивости истраживача, изражене кроз инсистирање на једном теоријском приступу или уском скупу међусобно сродних теоријских концепата у проучавању развоја Међународног монетарног фонда (ММФ). Понуђени оквир представља одговор на истраживачко питање на који начин аналитички еклектицизам доприноси свеобухватнијем и прецизнијем објашњењу реформских процеса унутар ММФ-а. Теоријски апарат заснован на овом прагматичном епистемолошком стајалишту омогућава обједињавање принципал-агент (ПА) приступа, теорије бирократизације и теорије експлоатације кризе. У складу са наведеним, у раду су дефинисане улоге, релевантни концепти, као и начини примене и међусобне повезаности ових теоријских праваца, а у циљу креирања јединственог и конзистентног полазишта у истраживању промена унутар ММФ-а. Кроз увођење концепта осе конкретизације и везивних тачака, предложени теоријски оквир добија додатну вредност у погледу кохерентности, те и додатно оснажење својих експланаторних могућности. Важан сегмент у обликовању овог теоријског апарата за истраживање реформских процеса унутар Фонда представља перцепција финансијских криза, попут Азијске финансијске кризе 1997. године и финансијских криза са краја прве деценије 21. века, не само као окидача за иницирање и спровођење институционалних реформи, већ и као полигона у ком се ове промене остварују.

Кључне речи: међународне финансијске институције, финансијске кризе, принципал-агент приступ, теорија бирократизације, теорије експлоатације кризе.

⁷ Асистент са докторатом, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Србија. Е-mail: ognjen.dragicevic@fpm.bg.ac.rs, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5023-6802>.

Рад проистиче из докторског истраживања аутора, а фокус чланка усмерен је на сагледавање начина на који теоријски апарат заснован на аналитичком еклектицизму доприноси обухватнијем и конкретнијем објашњавању реформских подухвата унутар Међународног монетарног фонда.

Увод

Међународни монетарни фонд (ММФ) предмет је бројних истраживања и расправа у стручној јавности, било да се ради о начинима његовог функционисања (Bird 2007; Wade 2011; Reinhart i Trebesch 2016) или последице његовог деловања (Dreher i Vaubel 2004; Kentikelenis, Stubbs i King 2016), а посебно у контексту финансијских криза (Gabel 2011; Joyce 2013). Еволуција и реформски процеси у оквиру ове институције представљају научно релевантну тему годинама уназад (Eichengreen and Woods 2016; Mohan 2021; Stiglitz i Gallagher 2022), а тичу се и предмета овог истраживања.

Наиме, радови посвећени реформама унутар Фонда углавном су засновани на примени једног теоријског приступа или концепата епистемолошки блиских теоријских праваца, било да је реч о реалистичким теоријским концептима (Stone 2004), институционализму (Keohane 2003, 2017), рационалистички приступима као што је ПА модел (Copolovitch 2010; Kaуа 2012; Vaubel 2019), конструктивистичким концептима (Clegg 2010; Chwieroth 2014; Moschella 2017) или о критичкој теоријској школи (Mueller 2011; Clift i Robles 2021). Споменути монотеоријски приступ истраживању неретко је подстицао дебате међу ауторима о исправности и позиву теоријских праваца у тумачењу процеса и догађаја у оквиру Фонда. У наведеним дискусијама, употреба неког теоријског оквира углавном је постајала циљ по себи, уместо да акценат буде на предмету истраживања, при чему је фокус аутора остајао на чистоти сопствене теоријске призме, као и на критици алтернативних перспектива. Последица оваквих ставова јесте да су радови посвећени истраживању промена унутар Фонда били преуско усмерени на поједине „нише“, или су сагледавали процесе и појаве у вези са овом институцијом само из једног угла, тиме пропуштајући да на објективнији и прецизнији начин пруже одговоре на постављена питања. Разлог за овакве исходе треба тражити у одбацивању повезивања или преузимања релевантних концепата из различитих теорија услед епистемолошке строгости аутора.

Намера овог чланка који проистиче из докторског истраживања аутора јесте да укаже на могући начин за превазилажење ове ушанчености и понуди решења за поменута ограничења у истраживању функционисања и реформи једне од најзначајнијих међународних финансијских институција. Прецизније речено, сврха овог рада јесте да изложи теоријски апарат заснован на аналитичком еклектицизму и тиме да пружи одговоре на који начин овај теоријски и епистемолошки приступ доприноси

свеобухватнијем и адекватнијем истраживању промена унутар ММФ-а. Додатни циљ овог рада јесте да мотивише друге ауторе да дебатују и унапређују понуђени теоријски апарат, као и да на основу овог примера развијају сличне оквире и то не само за изучавање функционисања ММФ-а, већ и за истраживање других процеса и актера у оквиру међународних (економских) односа. Намера аутора за будућа истраживања јесте да на примерима конкретних реформи унутар Фонда образложи и потврди предложени теоријски апарат. У овом раду, понуђени оквир представља одговор на истраживачко питање на који начин аналитички еклектицизам доприноси свеобухватнијем и прецизнијем објашњењу реформских процеса унутар ММФ-а.

Применом аналитичког еклектицизма заправо одбацујемо строго и нефлексибилно епистемолошко стајалиште Дејвида Марша (David Marsh) и Пола Фурлонга (Paul Furlong) које на искључив начин уобличава перспективе истраживача (Marsh i Furlong 2005, 23; Dragičević 2023). Споменути аутори инсистирају на епистемолошкој искључивости која прави јасну одељеност између различитих епистемолошких приступа и онемогућава сарадњу и истовремену употребу теорија и теоријских концепата различите епистемолошке позадине.

У ранијем истраживању Драгичевић (Dragičević 2023) реферише и на творце овог приступа – Рудра Сил (Rudra Sil) и Петер Каценштајн (Peter Katzenstein) – који аналитички еклектицизам описују као настојање да се успоставе кохерентне везе између различитих аналитичких алата и концепата који су, иако потичу из различитих епистемолошких парадигми, међусобно релевантни за разумевање истраживачких феномена (Sil i Katzenstein 2010, 2). Полазиште еклектичког приступа представља прагматичан скуп претпоставки који омогућава превазилажење ригидних епистемолошких позиција и њихових ограничења (Sil i Katzenstein 2010, 2). Основна интенција је да се понуде аналитички корисни одговори на конкретна истраживачка питања у вези са сложеним појавама у међународним односима. Овај приступ не негира постојање различитих епистемолошких парадигми нити теорија које из њих произилазе. Напротив, његова сврха није синтетизација, одбацивање или замена постојећих парадигми. Намера приступа огледа се у повезивању релевантних концепата, наратива и аналитичких увида који су настали у оквиру различитих, понекад и супротстављених теоријских позиција (Sil i Katzenstein 2010, 3).

Аналитички еклектицизам, као и сродни приступи, у основи је усмерен на решавање конкретних истраживачких проблема. Његов циљ је изградња

теоријског оквира средњег домета који омогућава формулисање што прецизнијих и свеобухватнијих одговора на јасно дефинисана истраживачка питања у вези са комплексним процесима или појавама (Dragičević 2023, 17).⁸ Овај приступ носи и одређена ограничења, што препознаје у ранијем истраживању Драгичевић (Dragičević 2023) позивајући се на ауторе у наставку. Једна од њих односи се на потребу за минималним степеном теоријске конзистентности између приступа који чине заједнички аналитички оквир, као и на опасност од недовољно селективног избора концепата и метода. Критика се односи и на тенденцију да се плурализам понекад третира као циљ сам по себи, а не као средство за боље разумевање истраживаног феномена (Moravcsik 2003, 135–136). Поред тога, указује се и на делимичну теоретизацију саме аналитичке перспективе, као и на ограничено механизме за усклађивање и повезивање концепата који потичу из различитих теорија (Cornut 2015, 53). Начин да се ови ризици отклоне лежи пре свега у јасном одређењу предмета истраживања, као и у прецизном одабиру појмова, концепата и методолошких алата који се користе. Посебно је значајно формирање унутрашње кохерентног теоријског оквира, што подразумева дефинисање улоге сваке појединачне теорије која у њему учествује (Lake 2011). Истовремено, неопходно је показати на који начин се различити теоријски приступи међусобно надопуњују и који су елементи њихове комплементарности. Са циљем што свеобухватнијег сагледавања ове проблематике, у овом раду су, на основу прегледа релевантне литературе, дефинисане улоге појединачних теоријских приступа, као и предложени механизми који омогућавају њихово повезивање у јединствен и кохерентан теоријски оквир.

На трагу изреченог произилази и структура рада. Први део је посвећен концептуализацији теоријског апарата, у оквиру које су изложени његови кључни теоријски елементи и њихова међусобна повезаност. Затим следе поглавља посвећена појединачним теоријама у којима се, кроз прецизирање основних концепата, као и њихових предности и ограничења, објашњава улога сваке од њих у теоријском оквиру за истраживање реформских процеса унутар ММФ-а. Последњи сегмент рада чини закључак.

⁸ Имајући то у виду, тезе, методи, приступи и закључци који произилазе из оваквог оквира немају претензију на универзалну примену, већ су пре свега везани за специфичан контекст и предмет истраживања.

Теоријски апарат за истраживање реформи у оквиру ММФ-а

Заснован на аналитичком еклектицизму, теоријски апарат који је предмет овог и ранијег ауторовог истраживања (2023) је *приступ принципал-агент* (у даљем тексту: ПА) који је проистекао из теорије делатништва, као и концепти интерпретативистичке теорије бирократизације У циљу да теоријски апарат обухвати унутрашњу динамику односа актера унутар ММФ-а, као и разумевање обликовања пратећих наратива у иницирању и спровођењу промена, ова два теоријска приступа надограђена су теоријом експлоатације криза, преузете из организационих студија и кризног менаџмента. Ова теорија посебно доприноси сагледавању важности криза као окружења у којем се одвијају реформски процеси унутар Фонд. Важно је истаћи да у литератури посвећеној проучавању међународних (финансијских) институција постоје ретки примери који истовремено користе ПА приступ и конструктивистичке концепте (Moschella 2012; Best 2010; Barnett i Coleman 2005). Још је мање научних публикација које наведеним приступом истражују промене унутар међународних (финансијских) институција, посебно они који се заснивају на поменутом епистемолошком стајалишту. Такође, у литератури о реформама унутар ММФ-а готово да нема радова чији теоријски оквир истовремено интегрише све три теорије које чине предложени теоријски апарат заснован аналитичком еклектицизму, што додатно истиче оригиналност и вредност овог приступа у овом чланку.

Међусобно допуњавање концепата преузетих из наведених теорија огледа се у јасној расподели улога која свака од њих има у објашњењу процеса, исхода и понашања актера у реформама унутар ММФ-а током и након финансијских криза. Однос између ових теоријских праваца и њихових функција у теоријском апарату шематски је приказан на *Скици 1*, која указује да се наведени приступи надовезују један на други у одређеном редоследу. На самом приказу може се уочити оса конкретизације, која представља механизам којим се описује ниво општости феномена који се објашњава појединим теоријским приступом. Другим речима, наведена оса показује правац сужења аргументације, обим и сврху коју свака од наведених теорија има у теоријском апарату.

Основу теоријског апарата за проучавање реформских процеса унутар ММФ-а чини споменути ПА приступ, чији је домет, по степену општости, најшири. Улога овог приступа је да укаже на чињеницу да ММФ

функционише као међународна институција, односно агент који делује у оквиру интереса својих принципала (Dragičević 2023, 18). Из тога следи да државе чланице, у крајњој инстанци, преко институционалних органа Фонда задржавају одлучујућу улогу у одређивању циљева, усвајању реформи, променама у приступима деловања и обезбеђивању ресурса институције. Поред наведеног, овај теоријски оквир омогућава анализу извора аутономије Фонда у односу на своје осниваче, као и објашњење разлога, начина и последица таквог самосталног деловања, мада, с друге стране, поседује и ограничења када је реч о објашњавању садржаја и конкретних облика тог аутономног понашања. Сам модел не пружа довољно одговора на питање због чега управо одређене теме, политике или норме постају предмет интересовања и деловања Фонда, нити омогућава детаљније разумевање динамике њиховог развоја и примене (Dragičević 2023, 18-19). Управо из тог разлога, овај приступ представља полазни слој теоријског оквира, на који се надовезују други теоријски приступи са задатком да додатно разјасне ове аспекте анализе. Улога теорије бирократизације и њених концепата у овом теоријском оквиру јесте да употпуни и надомести наведена ограничења ПА модела.

У радовима Џејмса Ферона (James Fearon) и Александра Вента (Alexander Wendt) се истиче да упркос разликама између ПА приступа и конструктивистичких теорија, у изучавању многих процеса и феномена сарадња између ових теорија је могућа и пожељна (Fearon i Wendt 2002; Dragičević 2023). На истом трагу, Вент даље тврди да конструктивистичке теорија попут теорије бирократизације обогаћују ПА приступ, чинићи га тако отпорнијим на критике о површности и одсуству каузалности у својим објашњењима (Wendt 2001, 1021). На споменутој скици уочава се да је примена теорије бирократизације ужа и фокусирана на објашњење разлоге зашто и начине како одређена питања постају приоритет реформске агенде ММФ-а.

Последњи ниво на оси конкретизације, који је уједно најнепосредније усмерен на предмет истраживања, чини теорија експлоатације кризе. Овај приступ омогућава боље разумевање улоге релевантних актера унутар ММФ-а у покретњу, промовисању и заступању реформских процеса, као и начина на који се кроз одређене наративе те реформе оправдавају и легитимишу. Теорија експлоатације кризе логично се надовезује на теорију бирократизације, јер додатно осветљава шири контекст деловања и позицију кључних актера који покрећу и обликују садржај реформских

иницијатива (Dragičević 2023, 19).⁹ У свом претходном истраживању из којег проистиче и овај чланак, аутор је истакао да кохерентност наведених теорија и њихову међусобну комплементарност додатно оснажују „везивне тачке“, односно елементи у којима најмање два приступа из теоријског оквира пружају усклађена објашњења појединих аспеката предмета истраживања (Dragičević 2023, 19). Као примере наводи ПА приступ и теорију бирократизације, који, полазећи од различитих аналитичких перспектива, али са комплементарним закључцима, осветљавају питање степена аутономије, као и извора ауторитета и легитимитета Међународног монетарног фонда. Још једну важну везивну тачку коју је аутор раније идентификовао односи се на улогу релевантних представника ММФ-а у редефинисању дискурса о друштвено-економским изазовима и финансијским кризама, што се потом одражава на иницирање и спровођење реформских процеса унутар Фонда. У том контексту, повезујући елемент представља истовремена примена конструктивистичких концепата и теорије експлоатације кризе.

Везивне тачке су користан механизам који истраживачима омогућава да реформске процесе унутар ММФ-а сагледају на обухватнији и прецизнији начин, као и да избегну критику о неусклађености и неспојивости ових теоријски приступа. На тај начин осмишљен теоријски апарат подразумева спровођење анализе на два повезана нивоа: на нивоу деловања Фонда као актера у међународним односима и на нивоу активности релевантних релевантних актера унутар ММФ-а (Dragičević 2023). Употреба овако скројеног теоријског оквира истраживачу омогућава да додатно заокружи свој теоријски и методолошки приступ, што на крају омогућава формулисање и проверу прецизнијих и аргументованијих хипотеза и објашњења. У наредним поглављима рада су изложени елементи ових појединачних слојева и детаљније је објашњена њихова улога у истраживању реформи унутар Фонда.

⁹ Према истом извору, ова теорија комплементарна је и моделу принципал-агент, будући да указује на то како представници ММФ-а, делујући у својству агената, могу користити кризне ситуације како би проширили степен сопствене аутономије или деловали изван њених уобичајених оквира.

Скица 1. Шематски приказ односа теоријских праваца

(Dragičević 2023, 20)

Поставке приступа *Принципал – Агент*

У претходном делу је истакнуто да окосницу нашег теоријског апарата¹⁰ чини ПА приступ. Како наводи Драгичевић позивајући се на ауторе у наставку (Dragičević 2023) теоријски темељи овог приступа обликовали су се упоредо у оквиру дисциплина управљања и организационих студија, које анализирају функционисање и управљање унутар привредних организација, али и у теоријским моделима усмереним на проучавање односа између политичких актера и бирачког тела у сфери унутрашњег политичког процеса. Један од пионира приступа принципал–агент, Стивен Рос (Stephen A. Ross), указује да однос делегирања овлашћења (agency relationship) представља један од најстаријих и институционално препознатих модела друштвене интеракције (Ross 1973).

¹⁰ Теоријски оквир у свом основном облику оригинално је постављен у оквиру докторске дисертације аутора, а кроз призму различитих приступа, у овом (и другим деловима рада) се апарат додатно анализира, сагледава и појашњава, нарочито кроз перспективу процеса у ММФ-у.

Овај однос настаје између две или више страна, при чему једна страна, агент, делује за и у име друге стране или више њих, означених као принципали, у оквиру јасно дефинисане области деловања која је регулисана самим овим односом (Ross 1973, 134). Слично попут Роса, у својој институционалној теорији делатништва Бери Митник (Barry Mitnick) дефинише основне постулате ПА модела. Разлику између ова два аутора чини Митникова посвећеност истраживању институционализације ПА односа, ограничењима и несавршености овог односа, као и подстицаја и начина за њихово превазилажење (Mitnick 2019). Вредност Митникових радова огледа се у томе да је кроз уопштавање концепата теорије делатништва аутор отворио пут њеној широј примени и даљем развоју (Mitnick 2018, 8).

Вредност овог приступа лежи у томе што нам помаже да схватимо окружење у ком међународне организације спроводе своје активности. Овај аналитички оквир омогућава испитивање степена у којем наведене институције делују аутономно у односу на своје принципале, као и анализу начина на који спољни фактори, попут динамике односа међу самим принципалима, утичу на њихов институционални положај и облике деловања (Woods 2006, 385–390). Процес делегирања формира се увек актом о делегирању било да је реч о формалном или неформалном уговору. Овим актом се дефинише обим надлежности, ресурси, међусобне обавезе актера, механизми контроле и надзора, као и подстицаји и санкције за деловање агента. Делегирање као такво, принципал и агент чине тачке троугла ПА модела, катете у овом троуглу су преференције/интереси актера и подстицаји које делатништво производи за њихово понашање (Dragičević, 2023, 21). Како аутор наводи, делегирање ауторитета има ограничен обим и подразумева могућност његовог опозива. Принципал задржава право да у сваком тренутку повуче додељена овлашћења и тиме ускрати агенту могућност даљег деловања у његово име. Ова димензија посредно указује и на временску условљеност делегирања, која у великој мери зависи од способности агента да успешно оствари постављене циљеве.

За изградњу теоријског оквира од изузетног значаја јесте форма делатништва заснована на интеракцији агента и колективног принципала. У литератури под појмом колективни принципал подразумева се постојање „два или више принципала који имају јединствени акт о делегирању са једним агентом који делује у име и за интерес њих као колектива“ (Lyne, Nielson i Tireney 2006, 44; Dragičević 2023). Како наводи аутор (2023), однос колективног принципала и агента заправо илуструје однос између држава

чланица и Међународног монетарног фонда, чије се надлежности, организација, начина функционисања и финансирања одређују кроз оснивачки уговор, односно кроз јединствени акт о делегирању који одражава сагласност свих принципала.

На кључно питање које намеће ПА модел – зашто државе уопште делегирају надлежности међународним институцијама – аутор (Dragičević 2023) нуди одговор да ово питање лежи у значају јавних добара које институције испоручују својим оснивачима, тј. у бенефицијама које им делегирање доноси. Како аутор даље наводи, Хусеин Касим (Hussein Kassim) и Ананд Менон (Anand Menon) наводе распон могућих разлога због којих државе оснивачи делегирају овлашћења међународним институцијама и који се креће од смањења трошкова појединачног и *ad hoc* деловања, веће извесности политика и исхода, до акумулације експертског знања, креирања регулаторних оквира и преузимања одговорности (Kassim i Menon 2003, 123). Потреба за специјализацијом у одређеним пољима, комплексна стручна знања и асиметрија информација, као и проблеми проистекли из колективне акције, представљају једне од најчешћих мотива зашто се принципали одлучују да пренесу одређене надлежности на ММФ у нади да ће се на овај начин испунити жељене циљеве (Hawkins et al. 2006).

Поред односа принципал-агент, акт делегирања и саме делегације, концепти аутономије, зоне дискреције и проблеми у индустрији су од посебног значаја за овај теоријски оквир, како наводи аутор у наставку позивајући се на обухватну литературу (Полак; Мартин; Хокинс, према Dragičević 2023). Ови појмови служе за одређивање степена слободе деловања који ММФ, у својству агента, има у односу на државе осниваче, посебно у погледу иницирања и спровођења политика и доношења других одлука у оквиру поверене аутономије. Природна тенденција у односима колективног принципала и агента јесте да услед ограничене могућности контроле и неадекватних подстицаја, агент тежи ка проширењу својих надлежности и самосталности (Pollack 1997, 100). Овакво проширење делокруга деловања доводи до јачања утицаја који агент остварује у односу на принципале, увећава постојећу асиметрију информација, доприноси развоју сопствених институционалних капацитета и повећава степен зависности принципала од деловања агента. Марк Полак (Marck Pollack) наглашава да је контрола над процесом постављања агенде један од кључних инструмената којима агенти располажу у настојању да очувају, али и прошире поменути самосталност и поверени мандат (Pollack 1997, 101).

Кризне околности и незадовољство релевантних држава чланица доприносе расту утицаја особља ММФ-а на процес одлучивања. У прилог овој тези говори и став Лисе Мартин (Lisa Martin) да менаџмент Фонда користи кризне ситуације како би кроз стратешко понашање обезбедио подршку за своје агенде и утицао на одлуке које доноси Одбор директора као ефективни представник принципала (Martin 2006, 140-143; 2024). Дискреција и аутономија која из ње произилази су темељи ефикасности агента у вршењу овлашћења која су му поверена. Овај појам дискреционог права агента, иако поједностављен, јасно указује на то да је ово понашање Фонда регулисано оснивачким уговором, као актом о делегирању, и ужива сагласност држава чланица. Дискреција се испољава у способности агента да самостално изабере најсврхисходније начине за вршење додељеног мандата. Појмове дискреције и аутономије не треба мешати са појмом самовоље агента (agency slack) коју Dragičević (2023) наводи а Дарен Хокинс (Darren (Hawkins) дефинише као „самовољну активност агента која је нежељена или непредвиђена од стране принципала“ (Hawkins et al. 2006, 8). Овакво одступање не представља нужно израз импулсивног и конфликтног понашања агента, већ се у оквиру теоријског приступа објашњава концептом „проблема делатништва“ (agency problem / agency slack). Овим појмом означава се ситуација у којој принципал, или група принципала, не располаже довољно ефикасним механизмима контроле и надзора над деловањем агента у процесу формулисања и имплементације политика. Проблем делатништва истовремено имплицира да агендова функција проистиче из воље принципала, али да то не ограничава његово понашање на круто дефинисане надлежности нити спутав његову тежњу да изнова реинтерпретира акт о делегирању у циљу ширења своје аутономије. ПА модел указује да је ова појава прилично распрострањена, пре свега као последица асиметрије информација, специјализованих знања и експертизе агента, његових организационих ресурса, као и природе фактора који обликују његово деловање. Услед хетерогености интереса, циљева и норми између принципала и агента, сам ПА однос подстиче агента да проширује степен своје самосталности изван формално поверених надлежности, због чега се самовоља агента често посматра као трајна карактеристика овог модела.

Поједини аутори попут Кортел и Питерсон наводе да постоје фактори који доприносе и донекле условљавају појаву самовоље агента (Cortell i Peterson 2006). Тако ова два аутора на које Драгичевић реферише (Dragičević 2023) фокус стаљају на институционални дизајн, односно на нужности да постоје административни и оперативни ресурси који

омогућавају агенту да има супротан став и интересе у односу на принципале (Cortell i Peterson 2006, 257). За Хелен Милнер (Helen Milner), постојање колективног принципала отвара пут независнијем деловању агента и ширењу његове самовоље (Milner 2006, 110-114). У основи наведеног става јесте теза да разлике и потенцијални сукоби преференција и интереса принципала подстичу агента да креира и следи своју агенду мимо воље принципала. Такође, уколико међу државама чланицама постоји висок степен сагласности у погледу одређених ставова или снажна заинтересованост за конкретна питања, простор за дискреционо деловање агента се значајно сужава, док се истовремено појачава капацитет принципала да врше надзор и контролу над његовим поступањем. За нас важна теза у вези са проблемом делатништва јесте да се зона дискреције агента и његова аутономија повећава са усложњавањем коју са собом носи концепт несигурности окружења. У оваквим условима се додатно смањује могућност контроле и надзора, као и мотива и стручности да се у таквим околностима принципал активније бави функционисањем агента. То наравно не значи да у оваквим условима не може доћи до приближавања и поклапања интереса и преференција ових актера. За потребе изградње овог теоријског оквира, посебно је значајна теза према којој се самосталности и аутономија агента повећавају у условима пораста сложености и неизвесности окружења. У таквим околностима способност принципала да врше ефикасну контролу и надзор над деловањем агента додатно се смањује, док истовремено опадају и мотиви и експертиза принципала и њихова способност да равнорпавно учествују у процесима одлучивања. Ипак, присуство оваквих услова не искључује могућност да у одређеним ситуацијама дође до приближавања, па чак и поклапања интереса и преференција између ових актера.

Очигледно је да је у овом раду поменути несигурност чине међународне финансијске кризе које су заправо кључни фактори за покретање и тестирање реформских процеса унутар Фонда. Приступ ПА нуди за овај теоријски оквир врло важно објашњење на који начин агент стратешки шири/продубљује своје аутономно деловање. У том светлу Хокинс и Џејкоби Вејд (Jacoby Wade) истичу четири основне стратегије које агент примењује како би увећао своју самосталност и значај: интерпретација повереног мандата; реинтерпретација ових правила након делегирања; ширење попустљивости и тампоновање (Hawkins i Wade 2006, 202; Dragičević 2023). Кроз ове стратегије, ММФ заправо оправдава своје деловање које излази изван повереног мандата или прилагођава своју постојећу надлежност новим околностима. Оне представљају корисне

механизме који нам помажу да схватимо на који начин је Фонд правдао самостално иницирање и спровођење својих реформи.

Примена и ограничења приступа главном агенту у разумевању реформи унутар ММФ-а

Оправданост тезе да ПА приступ темељ овог теоријског апарата произилази из схватања ММФ-а као агента, којег су успоставиле државе (принципали) кроз оснивачки уговор (акт делегирања), којим се регулише мандат, степен аутономије, функције, механизми контроле и међусобни однос са принципалима (Dragičević 2023, 27). Иако је у оснивачком акту предвиђено да је Одбор гувернера најважније репрезентативно тело држава чланица, у пракси и функционисању ове институције однос делатништва се успоставља између Одбора извршних директора с једне и менаџмента и особља с друге стране.

Извршни одбор Међународног монетарног фонда састоји се од извршних директора које бирају појединачне државе чланице или групе држава, као и од генералног директора, који у институционалном смислу представља ову институцију (Dragičević 2023). Извршни директори делују као представници најзначајнијих принципала, будући да у оквиру овог тела артикулишу интересе и ставове земаља чланица које их именују. Према оснивачком акту, Извршни одбор има кључну улогу у управљању и надзору над радом Фонда. У његове надлежности спадају избор генералног директора, доношење одлука, усвајање релевантних докумената и извештаја, одобравање кредитних аранжмана, као и предузимање других мера неопходних за функционисање институције (IMF 2016). Иако генерални директор учествује у раду овог тела, он, по правилу, нема право гласа у процесу одлучивања, осим у случајевима када је потребно превазићи нерешен исход гласања. Истовремено, генерални директор, представља управљачки и административни апарат Фонда, те је одговоран за оперативно управљање свакодневним активностима институције (IMF 2016). Оваква институционална подела улога указује на то да кључни принципали задржавају пресудан утицај у процесу усвајања и спровођења значајних промена унутар Фонда. Другим речима, свака значајнија реформа ММФ-а подразумева претходну сагласност Извршног одбора, односно самих принципала.

Овај теоријски приступ, како наводи аутор (2023) полази од претпоставке да особље и руководство Фонда поседују изванредан степен

институционалне аутономије у спровођењу функција које су им поверене мандатом. Такав степен аутономије се оправдава позивањем на стручну експертизу, висок ниво специјализације и ефикасност у обављању својих надлежности. Истовремено, споменута експертиза особља, као и разлике/неусклађеност интереса међу принципалима, додатно проширују простор за самовољу агента. То се нарочито испољава у способности менаџмента и особља да утичу на формулисање приоритета и тема које постају део институционалне агенде. У настојању да прошири сопствени делокруг, генерални директор и особље ММФ своје стратешко деловање често заснивају на накнадном тумачењу постојећег мандата. Оваквом понашању посебно доприноси то што је члан 1. оснивачког акта ММФ-а формулисан релативно опште и без детаљног прецизирања надлежности, што отвара простор за различита тумачења обима мандата институције од стране њеног руководства и бирократије. Приликом реинтерпретације постојећег мандата, са циљем његовог проширења, руководство и стручна тела унутар ММФ-а користе се бројним методама. Реч је о механизмима постепене реинтерпретације, успостављању преседана и ширењу надлежности кроз самовољу агента.

За разлику од прва два механизма која у суштини допуњују и продубљују постојеће надлежности, трећим начином се заправо креира ново поље деловања ове институције. Овај процес се најчешће одвија у кризним ситуацијама или у периодима великих политичких и економских промена. Примера ради, проширење мандата Фонда на питања економске и родне неједнакости правдано је процесима и променама у окружењу које нису постојале када је ММФ настао, као и новим економским сазнањима о овим темама и променама у економској парадигми. У споменутом процесу ширења свог мандата ММФ се ослањао на треће стране попут партнерских развојних институција, међународне истраживачке центаре, представнике академске заједнице и невладиног сектора, како се наводи и у докторском истраживању аутора. Важан аспект процеса ширења мандата од стране агента представља и спољашњи притисак, који се огледа у економским, политичким и друштвеним последицама кризних периода. Управо ове последице Азијске кризе из 1997. године биле су један од кључних окидача за реформе унутар ММФ-а, док је Велика рецесија из 2008. године означена као кључна прекретница у етаблирању и продубљивању унутрашњих реформи Фонда. Финансијске кризе представљају важан и константан елемент у анализи ових процеса. Оне се јављају у различитим улогама: као спољни покретачи промена, као шири контекст у којем се трансформације одвијају, али и као инструмент који се користи у њиховом оправдавању и

промовисању. У условима у којима Фонд делује релативно самостално у односу на државе чланице, он често користи предност коју му даје асиметрија информација, сопствена експертиза и институционални капацитети. Истовремено, разлике у ставовима међу принципалима, као и њихова ограничена заинтересованост за поједина питања, додатно олакшавају Фонду да ефикасније примењује стратегије усмерене ка проширивању свог делокруга и степена аутономије.

Наведене предности, заједно са повећаном потребом за ММФ-ом у кризним периодима и објективним притиском последица финансијских криза, допринеле су накнадној формализацији деловања агента и престанку Одбора директора на инициране и спроведене реформе. Међутим, ПА модел карактеришу и одређене мане које му онемогућавају самостално пружи објашњење на захтеве истраживања реформских процеса у оквиру ММФ-а. Његова основна слабост лежи у томе што не располаже аналитичким алатима за сагледавање унутрашње динамике иницирања, обликовања и имплементације нормативних промена, политика и реформи унутар ове институције. Управо на овом трагу аутори попут Полака сумирају ограничења овог теоријског правца у метафори да је „ПА приступ црна кутија“ за анализу узрока промена у понашању агента и принципала, односно да, као теорија средњег домета, не може да понуди целовит одговор на питање исхода институционалних реформи (Pollack 2007, 8–13; Colletta 2013).

ПА приступ може да понуди одговоре на питања како ММФ шири своју аутономију и на који начин у одређеним околностима користи асиметрију информација, своју специјализацију и сукобе интереса и циљева између принципала да би „самовољно“ деловао (Dragičević 2023, 31). Међутим, он не може да објасни шта су разлози за шта Фонд користи ту проширену аутономију и самовољу, односно не пружа објашњење садржаја тог аутономног деловања Фонда. На основу оваквог теоријског приступа произлази и ограничена способност да се објасни садржај и карактер реформи функционисања ММФ-а. Иако ПА модел успешно идентификује процедуре и механизме кроз које се реформе усвајају и интегришу у институционалну праксу, он не пружа довољно аналитичких инструмената за разумевање њихове суштине. Посебно остају недовољно објашњена питања темпа, домета и квалитета институционалних промена, односно да ли је реч о формалним прилагођавањима која остају на декларативном нивоу или о трансформацијама које заиста мењају начин функционисања институције. На тај начин отворено остаје и питање да ли се ради о ограниченим, постепеним прилагођавањима или о дубљим, структурним променама.

Управо интерпретативистички теоријски приступи представљају могући одговор на наведена ограничења. Ови приступи наглашавају улогу вредности, норми и доминантних наратива у објашњавању начина на који функционишу међународне институције, али и указују на значај унутрашњих процеса и динамике одлучивања који се одвијају у оквиру самих институција.

Концепти и примена теорије бирократизације

Заснивање теоријског апарата на аналитичком еклектицизму полази од тезе користи међусобног комбиновања и сарадње ПА приступа и конструктивистичких теоријских концепата, тј. бенефита од њихове комплементарности (Dragičević 2023, реферишући и на ауторе у наставку). Прожимање и повезивање ових теорија омогућава нам да разумемо на прецизнији и свеобухватнији начин реформске процесе унутар ММФ-а. Предности примене конструктивистичких концепата у теоријски оквир огледају се у способности да сагледамо природу, процес и обим промена унутар Фонда. Интерпретативисти указују да су наведене новине у међународним финансијским институцијама обликоване преференцијама, вредностима и интересима организационих јединица или релевантних актера унутар њих (Chwieroth 2008; 2010a; 2010b; такође: Clegg 2012; 2013; Momani 2005).

У својој докторској дисертацији, ослањајући се на ауторе у наставку, аутор истиче да је полазна теза конструктивистичког приступа да међународне институције као такве нису пука продужена рука најважнијих принципала већ имају способност да усмеравају и обликују понашање својих држава чланица (Dragičević 2023). Суштину овог става чини схватање међународних институција „као бирократија“ (Barnett i Finnemore 2004, 2). Кључно полазиште интерпретативистичких теорија у међународним економским односима представља теза да су ризици/претње, развојни изазови и њихова решења друштвено конструисани и контекстуално условљени (Park i Vetterlein 2010, 10). Конструктивистички приступ усмерен је на утврђивање околности и механизма кроз које идеје и норме постају значајан фактор у обликовању међународне економске политике (Park 2018, 146). Применом ове теорије аналитички фокус се помера са материјалних интереса актера ка културним обрасцима, вредностима, правилима и дискурсима који обликују њихово деловање. На тај начин се наглашава да друштвени и нормативни фактори имају кључну улогу у формирању начина на који актери тумаче и разумеју међународно

окружење (Barnett i Duvall 2018). Како је то већ истакнуто, под конструктивистичким теоријама пре свега се подразумева теорија бирократизације и њен кључни концепт организациона култура која се може дефинисати као нормативни оквир и основа организационог идентитета неке институције и њених јединица. Културни идентитет организације заправо ствара наративе које појединци користе да би произвели значење за процесе и феномене које посматрају / истражују (Barnett i Finnemore 1999, 719). Мајкл Барнет (Michael Barnett) и Марта Финмор (Martha Finnemore) наводе да бирократије кроз успостављање правила креирају парадигме и наративе, дефинишу заједничке циљеве, признају нове субјекте и њихове интересе, као и да теже да своје норме промовишу као универзалне (Barnett i Finnemore 1999, 700). Из овог проистиче теза да ММФ кроз своја правила обликује друге актере, њихове интересе и перцепције, дефинише заједничке међународне циљеве и промовише економске политике на глобалном нивоу.

У конструктивистичком приступу бирократија остварује свој утицај пре свега кроз способност формулисања општих и наизглед објективних правила, како наводи Драгичевић (Dragičević 2023) позивајући се на друге ауторе. Та правила не служе искључиво регулисању односа међу актерима, већ учествују и у „конституисању и изградњи друштвеног света“ (Barnett i Finnemore 2004, 163). Полазећи од става да међународне организације нису само агенти у служби интереса својих оснивача, већ актери који могу обликовати понашање других и дефинисати њихове улоге, конструктивизам се удаљава од строго државоцентричне перспективе (Barnett i Finnemore 1999, 700). У том контексту, Барнет и Финмор указују да бирократије поседују извесну аутономију и ауторитет у односу на државе и друге актере, при чему се ауторитет односи на способност коришћења институционалних и дискурзивних ресурса ради обезбеђивања послушности (Barnett i Finnemore 2012, 4). Ауторитет међународних институција има двојну природу. Она је истовремено и регулаторна и конститутивна (Barnett i Finnemore 2012, 20–25). Управо та димензија омогућава повезивање конструктивистичког приступа са ПА моделом. Регулаторни аспект одражава правила и делегирана овлашћења кроз која принципали усмеравају понашање агента, док се конститутивни односи на обликовање вредности, норми и наратива који могу утицати и на понашање самих принципале. Из те перспективе, Фонд се не посматра искључиво као институција која спроводи поверени мандат, већ и као актер који интерпретира и даје значење процесима у свом делокругу. Перципиран као бирократија, ММФ показује способност да формулише нове дискурсе

о реформама и да, полазећи од тих интерпретација, предложи одговарајуће политике и механизме деловања.

Разумевање опсега самосталности међународних организација представља пример везивне тачаке која обједињује модел принципал-агент и теорију бирократизације (Dragičević 2023). Уже схватање самосталности подразумева способност институције да се супротстави и утиче на најмоћније принципале, што такву аутономију чини веома ретком у пракси, док се шире поимање односи на способност међународних институција да делују и обликују процесе у оквиру сопственог делокруга независно од држава, уз могућност трансформисања преференција држава (Barnett i Finnemore 2012, 12). Заговорници теорије бирократизације од којих аутор полази у истраживању наводе да институција попут ММФ-а, своју аутономију у односу на државе и друге актере могу класификовати у пет категорија (Barnett i Finnemore 2012, 28–31):

1. Поседовање аутономију у циљу остварења повереног мандата од стране држава чланица;
2. Аутономно деловање када су државе равнодушне;
3. Самовољно деловање мимо воље принципала;
4. Ометање и искривљење поверених надлежности
5. Конституисање нормативног окружење, са циљем обликовања перцепцију и преференце принципала.

Аутор чланка, на основу претходног истраживања указује да наведена типологија у великој мери се преклапа са схватањем самосталности агента у принципал-агент приступу, посебно када је реч о повереној аутономији, циљевима и покушајима самовољног деловања агента (Dragičević 2023). Оно што конструктивистички приступ чини другачијим јесте способност агента да опструише и конституише интересе и преференце принципала, ондосно последња два схватања аутономије у наведеној класификацији. За аутора наведеног истраживања проучавање реформских процеса унутар ММФ-а, посебно у контексту садржаја ових реформи, од посебног је значаја схватити аутономију Фонда као способност да дефинише и редефинише одређене процесе и да кроз такво виђење обликује интересе и преференције држава чланица. Имајући у виду наведено, ММФ није само пасивни извршилац поверених надлежности, већ институција која има способност да даје значење процесима и догађајима у којима се налази, укључујући и покретање, испитивање и проблематизацију одређених изазова, као и препоручене реакције на њих. Ова карактеристика се објашњава ставом да међународне институције не представљају оне „црне кутије“, које

једноставно реагују на спољне подстицаје, а на које нас је Полак упозоравао. Напротив, оне временом развијају сопствену организациону културу која обликује њихов институционални идентитет, као и начин на који перципирају и тумаче међународно окружење у ком делују (Barnett i Finnemore 2012, 9). Тиме се потврђује теза да је организациона култура, као кључни концепт теорије бирократизације, од значаја не само за објашњење аутономије и посебних циљева ММФ-а у односу на државе чланице, већ и за разумевање промена унутар саме институције.

У интеракцији са спољним субјектима, међународне институције настоје да елементе сопствене организационе културе прошире и учврсте кроз те релације. Развој такве културе подразумева и јасније разграничење између „унутрашњих“ и „спољашњих“ актера, односно између оних који деле заједнички институционални идентитет и оних који се налазе изван њега (Barnett i Finnemore 2012, 19). У том контексту институције производе и деле одређене наративе, принципе и вредности међу својим запосленим, чиме се постепено изграђује колективни идентитет као темељ организационе културе. Иако ова култура не детерминише понашање актера, она пружа смернице за њихово деловање (Barnett i Finnemore 2012). Те смернице се најчешће манифестују кроз бирократска правила, норме и процедуре које дефинишу и усмеравају деловање ових институција. Поседовање ауторитета, без обзира на његов извор, представља темељ аутономије међународних организација. У оквиру теорије бирократизације, аутономија ММФ-а се огледа не само у способности те институције да користи асиметрију информација и експертизу у односима са принципалима како то наглашава ПА модел већ и у могућности да ту специјализацију употреби за давање значења процесима и догађајима у међународним економским односима. Под аутономијом Фонда првенствено се подразумева одређени степн самосталности менаџмента ове институције у вршењу повереног мандата. Наведена аутономија се темељи на формалном, нормативном и експертском ауторитету. Особље ММФ-а има кључну улогу у обликовању, промовисању и репродукцији организационе културе ове институције. Њихово деловање је утемељено у нормама, принципима и институционалним политикама и механизмима, који утичу на последице односе и деловање субјеката са којима Фонд остварује интеракцију.

Конструктивистички елемент у овом теоријском апарату кроз увођење вредносне димензије оличене у организационој култури, допуњује ПА приступ у погледу разумевања самосталности и ауторитета. Наиме, док принципал-агент модел полази од претпоставке да ауторитет, легитимитет и кредибилитет ММФ-а проистичу из делегираних овлашћења која су му

повериле државе чланице, теорија бирократизације наглашава да извори институционалног ауторитета и аутономије леже и у вредностима, знању и организационом идентитету саме институције. Другим речима, актом о делегирању агенту се додељују формални ауторитет и област деловања, док норме, принципи и садржај аутономног деловања потврђују или оспоравају легитимитет и кредибилитет тог процеса. Изреченим се потврђује теза о подударности ова теоријска приступа. Другим речима, ауторитет и легитимитет Фонда почивају на његовој експертизи, способности да успешно обавља додељене надлежности, као и на могућности да дефинише и редефинише дискурсе који обликују не само његову организациону културу већ и ставове и понашање држава чланица (Dragičević 2023, 37). Овакво знање омогућава да се догађаји и процеси интерпретирају и смислено повежу, као и да се на тој основи обликују политике које представљају одговор на нове околности, изазове и потребе. Како истичу Барнет и Финемор, ауторитет бирократије не произилази искључиво из контроле над информацијама, него из способности да се ти многобројни подаци претворе у релевантно знање (Barnett и Finnemore 2012, 30). Важно је нагласити да је организациона култура динамична категорија, подложна променама услед утицаја спољашњег окружења или притисака који произилазе из кризе кредибилитета и легитимитета институције. У овом раду се истиче да је до такве кризе дошло током и непосредно након Азијске финансијске кризе. Ово питање је посебно релевантно јер објашњава зашто су одређене промене инициране након азијске финансијске кризе из 1997. године и додатно продубљене током глобалне финансијске кризе из 2008. године и кризе Еврозоне 2010. године, као и у њиховим посткризним периодима. Финансијске кризе у овом теоријском оквиру имају двојаку улогу. Оне истовремено представљају тест постојећих вредности, интереса и парадигми ММФ-а, као и прилику за покретање реформи и увођење алтернатива. Важност које финансијске криза имају теоријски апарат овог рада биће детаљније размотрена у следећем делу рада посвећеном теорији експлоатације кризе.

Улога теорије експлоатације кризе

Финансијске кризе представљају контекст у оквиру којег се одвија однос принципала и агента унутар ММФ-а. Кризе представљају прилику за испитивање издржљивости функционисања, али и за разматрање праваца промена, при чему агенти промена (доносиоци одлука) имају пресудну

улогу. Начин на који ти актери посматрају и тумаче саме кризе, њихове последице и могућа решења представљају нарочито важне аспекте ових процеса. Како би се објаснили мотиви и разлози који су доносиоце одлука у оквиру ММФ-а подстакли на покретање реформских процеса, као и њихови напори усмерени ка редефинисању ове институције у међународном окружењу, аутор полази од концепта теорије експлоатације кризе коју су развили аутори око Аријена Боина (Arjen Bojn) и Пола т' Харта (Paul t'Hart) (Dragičević 2023).

Приликом прилагођавања ових концепата, Боин и Харт су им додали политиколошку димензију како би употпунили њихове прагматичне и циљно усмерене елементе. Та допуна се огледа у наглашавању такмичења између различитих преференција релевантних актера, као и у анализи наратива и политика које ти актери конструишу и заступају са циљем постизања жељених исхода (Dragičević 2023, 47). Како наводи аутор реферишући на споменуте стручњаке, улога ове теорије јесте да сагледа и објасни процесе кризног и посткризног креирања политика, односно да осветли како кризе утичу и на политички положај актера (последнице по представнике институција и влада), али и на садржај и имплементацију јавних политика (Bojn, t'Hart i McConnell 2009, 82). Централни елемент овог приступа представља схватање да релевантни актери кризе могу користити као средство за остваривање сопствених интереса. У том смислу, експлоатација кризе подразумева употребу кризне реторике ради оспоравања постојећих доносилаца одлука и њихових политика и промовисању њихових алтернатива (Bojn, t'Hart i McConnell 2009, 82–84). Из назива теорије јасно се види да је криза кључан њен концепт, односно полазиште у истраживању кризних ситуација и њихових исхода. Аутори ове теорије кризу разумеју као фактор који подрива стабилност и кредибилитет постојећих политика, циљева и институција (Bojn, McConnell и Hart 2008). Истовремено, она може отворити простор за покретање реформских процеса, односно представљати „прозор могућности“ за алтернативе постојећем стању (Birkland 1997, 147).

У истом светлу Боин, т'Харт и МекКонел кризе дефинишу као поремећаје устаљених друштвених рутина и очекивања који стварају политички простор за деловање различитих актера, како унутар тако и изван институција (Bojn, t'Hart i McConnell 2009, 83; према Dragičević 2023). Такав контекст омогућава редефинисање постојећих проблема, формулисање алтернативних или иновативних јавних политика, као и покретање организационих реформи (Bojn, t'Hart i McConnell 2009, 83). Посебна пажња унутар овог теорије посвећена је институционалним кризама, које се посматрају као специфичан

тип кризе који доведи у питање институционални интегритет, као и кредибилитет и ефикасност деловања институција.

У оквиру теорије експлоатације кризе, институционална структура се често анализира кроз поделу на „хардвер“ и „софтвер“ институције, што чини и аутор у истраживању, позивајући се на ауторе у наставку (Dragičević 2023). Под хардвером се подразумевају формални елементи институције, као што су њена организациона структура, правила и процедуре, док софтвер обухвата политике, уверења и основне принципе на којима институција почива (Alink, Voin i t'Hart 2001, 291). Институционална криза настаје онда када су оба ова аспекта доведена у питање. Управо су последице финансијске кризе из 1998. године довеле до преиспитивања и институционалног оквира и нормативних основа деловања ММФ-а, што је покренуло реформске процесе који су касније додатно тестирани и унапређивани након криза из 2008. и 2010. године.

Други аутори институционалну кризу описују као ситуацију у којој долази до интензивног и широко распрострањеног сукоба око основних претпоставки и институционалног оквира унутар којег се обликују и спроводе јавне политике (Ansell i Vogel 2006, 14–16). У својој дисертацији Драгичевић указује да такве конфликте најчешће подстичу или разоткривају спољне кризне околности које указују на ограничења и неефикасност постојећих политика, механизма деловања и институционалних структура (Dragičević 2023, 49). Ови догађаји функционишу као покретачи за шире преиспитивање релевантних елемената које чине институције. У ситуацијама када криза доведе у питање легитимитет постојећих односа моћи и ауторитета, као и дискурсе који их подупиру, повећава се вероватноћа да ће се појавити захтеви за реформама, при чему се експлоатација кризе посматра као стратешко коришћење кризне реторике са циљем обезбеђивања политичке подршке носиоцима функција (t'Hart i Tindall 2009, 21-24). Кризне ситуације такође представљају прилику за заинтересоване субјекте да доведу у питање постојеће политике, доминантне наративе и кључне представнике институција. Истовремено, ови други субјекти настоје да наметну сопствене интерпретације узрока, тока и последица кризе. Различите перцепције природе и степена угрожености које криза производи доводе до појаве више потенцијалних одговора на кризу, како од стране актуелних доносилаца одлука, тако и од оних који настоје да ту позицију заузму (Dragičević 2023). У том смислу, важна претпоставка ове теорије јесте да кризе подстичу такмичење између различитих интерпретација, односно начина уоквиравања саме кризе (Voin, t'Hart i McConnell 2009, 83).

Вредност примене теорије експлоатације кризе огледа се у њеној усмерености на анализу мотива, циљева и начина деловања представника ММФ-а који се у раду посматрају као агенти промена.¹¹ Теорија експлоатације кризе представља теорију средњег домета која настоји да објасни однос између кризних догађаја, деловања заинтересованих субјеката и институционалних промена. Наглашавање улоге самих актера у кризним ситуацијама, односно њихових преференција, способности и стратегија деловања, омогућава детаљније разумевање околности у којима се покрећу реформе. Истовремено, ова перспектива омогућава анализу начина на који се креирају и обликују наративи којима се ти реформски процеси оправдавају и легитимишу.¹²

Иако последњи слој у оси конкретизације, вредност теорије експлоатације кризе је врло зна чајна за предложени теоријски оквир јер га издваја од других сличних теоријских комбинација и омогућава сагледавање на који начин кризе, с једне стране, обликују иницирање и спровођење реформи од стране релевантних актера унутар Фонда (употпуњујући елементе ПА модела), али и на који начин ови агенти користе кризе како би своје преференције и интересе наметнули као садржај споменутих реформи (употпуњујући теорију бирократизације). Теорија кризне експлоатације не само да пружа додатну вредност овом теоријском апарату сама по себи, већ заправо додатно повезује друга два теоријска приступа, јер због своје комплементарности додатно појашњава исходе које ПА и теорија бирократизације покривају у овом теоријском оквиру.

¹¹ Посебан фокус је на томе како су ови актери користили и спољне кризне околности, попут финансијских криза из 1997, 2008. и 2010. године, али и унутрашњу, институционалну кризу Фонда, како би сагледали потребе и иницирали реформске процесе. У ширем смислу, циљ ових реформи био је обнова кредибилитета и легитимитета институције, као и њено репозиционирање у међународном окружењу.

¹² У том смислу, криза се посматра као простор у којем релевантни субјекти унутар ММФ-а настоје да редефинишу циљеве институције, предложе нове политике и наметну сопствене интерпретације кризе. Актери чији наративи стекну већу подршку јавности и институционалних партнера добијају могућност да обликују доминантно тумачење кризне ситуације и сходно томе креирају институционални одговор.

Закључак

У претходним деловима изложили смо елементе теоријског апарата који има за циљ да помогне истраживачима да на свеобухватнији и детаљнији начин приступе проучавању реформских процеса унутар Међународног монетарног фонда. Овај теоријски приступ, заснован на аналитичком еклектицизму, у епистемолошком смислу обједињује различите теоријске правце са циљем превазилажења ограничења која настају услед инсистирања на једној епистемолошкој или теоријској перспективи. Сврха представљеног теоријског оквира јесте да превазиђе епистемолошку крутост и укаже на могућности употребе различитих теоријских концепата са намером постизања прецизнијег научног објашњења. Поред инсистирања на прецизном дефинисању улога коришћених теоријских елемената, у оквиру наведеног теоријског апарата, уведени су концепти осе конкретизације и везивних тачака, као механизми који ауторима омогућавају постизање потребне кохерентности и усклађености приликом обликовања свог јединственог теоријског приступа.

За истраживање промена и реформских процеса у оквиру ММФ-а, рад нуди теоријски оквир који комбинује приступ ПА, теорију бирократизације и сродних концепата, као и теорију експлоатације кризе. Наиме, у чланку се јасно дефинише улога, предности и ограничења сваке од ових теорија, као и у ком сегменту и како се међусобно надопуњују. Истакнуто је да Принципал-агент приступ представља основу којом се објашњава динамика између држава чланица и бирократије (особља и директора) Фонда, као и начини како ММФ као агент проширује своју аутономију и иницира и спроводи сопствене реформе. Потврда принципал-агента односа се види у процедурама за доношење одлука унутар Фонда, где органи ММФ-а који представљају принципе заправо имају последњу реч у усвајању споменутих промена.

Теоријом бирократизације употпуњује се ПА модел и ствара се додатна вредност у објашњавању аутономије Фонда у иницирању, ширењу и спровођењу реформи. Теорија бирократизације заправо нуди и објашњење зашто до промена (пре свега у погледу норми, перцепција и организационе културе ММФ-а) уопште и долази, шта чини садржај тих промена, као и какав је њихов ефекат на политике и начине деловања ове институције. Укључивањем конструктивистичког елемента у теоријски апарат, добија се перспектива ММФ-а као самосталног актера чије одлуке обликују понашање држава чланица. Заједничко за обе ове теорије јесте да свака на свој начин придаје важност финансијским кризама. Док ПА приступ перципира кризе

као фактор који увећава аутономију и самовољу агента, с друге стране, теорија бирократизације их посматра као прилику за тестирање уврежених вредности и политика институције, те као повод за промене норми и организационе културе ММФ-а. У оба случаја криза представља спољну датост, односно окружење у којима се промене иницирају и спроводе. Посебан аспект овог теоријског оквира који га на неки начин издваја од сличних алтернатива јесте увођење теорије експлоатације кризе која доноси другачију перспективу у погледу разумевања улоге финансијских криза, али и институционалне кризе Фонда, као средства инструментализације зарад иницирања и спровођења реформске агенде актера унутар ММФ-а. Ова теорија заправо нам помаже да схватимо улогу криза из једне другачије позиције, која нам уједно омогућава да разумемо и унутрашњу борбу различитих перцепција реформи која се одвија између заинтересованих актера унутар ММФ-а. Другим речима, ова теорија објашњава на који начин различите перцепције актера обликују ове реформе, као и које механизме актери користе приликом заговарања а затим и имплементације ових промена унутар Фонда.

Овако конципиран теоријски приступ, са јасно дефинисаним улогама његових саставних елемената, представља плодно и ви шеслојно аналитичко полазиште за разумевање реформских процеса унутар ММФ-а, нарочито када се они сагледавају кроз призму финансијских криза. Обједињавање споменуте три теорије у јединствен и кохерентан теоријски апарат, заснован на аналитичком еклектицизму, чини овај теоријски оквир прилично јединственим и иновативним у литератури посвећеној проучавању реформи унутар међународних финансијских институција.

The paper is based on doctorate research and represents an extension and elaboration of the theoretical portion of the doctoral dissertation that was defended in September 2023 at the University of Belgrade's Faculty of Political Sciences (Dragičević 2023, 15–56).

Bibliography/ Библиографија

- Alink, Fleur, Arjen Boin, and Paul t'Hart. 2001. "Institutional Crises and Reforms in Policy Sectors: The Case of Asylum Policy in Europe". *Journal of European Public Policy* 8 (2): 286–306.
- Ansell, Christopher, and David Vogel, eds. 2006. *What's the Beef?: The Contested Governance of European Food Safety*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Ansell, Christopher, Arjen Boin, and Sanneke Kuipers. 2016. "Institutional Crisis and the Policy Agenda". In: *Handbook of Public Policy Agenda Setting*, edited by Nikolaos Zahariadis, 415–432. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Barnett, Michael N., and Martha Finnemore. 1999. "The Politics, Power, and Pathologies of International Organizations". *International Organization* 53 (4): 699–732.
- Barnett, Michael, and Liv Coleman. 2005. "Designing Police: Interpol and the Study of Change in International Organizations". *International Studies Quarterly* 49 (4): 593–619.
- Barnett, Michael, and Martha Finnemore. 2004. "The Power of Liberal International Organizations". In: *Power in Global Governance*, edited by Michael Barnett and Raymond Duvall, 161–184. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barnett, Michael, and Martha Finnemore. 2012. *Rules for the world: International organizations in global politics*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Barnett, Michael, and Raymond Duvall. 2018. "International Organizations and the Diffusion of Power". In: *International Organization and Global Governance*, edited by Thomas G. Weiss and Rorden Wilkinson, 51–62. New York: Routledge.
- Best, Jacqueline. 2010. "Bringing Power Back In: The IMF's Constructivist Politics in Critical Perspective". In: *Constructing the International Political Economy*, edited by Rawi Abdelal, Mark Blyth and Craig Parsons, 194–210. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Bird, Graham. 2007. "The IMF: A Bird's Eye View of Its Role and Operations". *Journal of Economic Surveys* 21 (4): 683–745.
- Birkland, Thomas A. 1997. *After Disaster: Agenda Setting, Public Policy, and Focusing Events*. Washington, DC: Georgetown University Press.
- Birkland, Thomas A. 2017. "Agenda Setting in Public Policy". In: *Handbook of Public Policy Analysis*, edited by Frank Fischer and Gerald J. Miller, 89–104. New York: Routledge.

- Boin, Arjen, Allan McConnell, and Paul 't Hart, eds. 2008. *Governing after Crisis: The Politics of Investigation, Accountability and Learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boin, Arjen, Paul 't Hart, and Allan McConnell. 2009. "Crisis Exploitation: Political and Policy Impacts of Framing Contests". *Journal of European Public Policy* 16 (1): 81–106.
- Chwieroth, Jeffrey M. 2014. "Controlling Capital: The International Monetary Fund and Transformative Incremental Change from Within International Organisations". *New Political Economy* 19 (3): 445–469.
- Chwieroth, Jeffrey M. 2008. "Organizational Change 'from Within': Exploring the World Bank's Early Lending Practices". *Review of International Political Economy* 15 (4): 481–505.
- Chwieroth, Jeffrey M. 2010a. "IMF Surveillance: 'Getting Tough' on Exchange Rate Policies". In: *Beyond the Dollar: Rethinking the International Monetary System*, edited by Paola Subacchi and John Driffill, 52–56. London: Chatham House.
- Chwieroth, Jeffrey M. 2010b. "Shrinking the State: Neoliberal Economists and Social Spending in Latin America". In: *Constructing the International Economy*, edited by Rawi Abdelal, Mark Blyth and Craig Parsons, 23–46. New York: Routledge.
- Clegg, Liam. 2010. "In the Loop: Multilevel Feedback and the Politics of Change at the IMF and World Bank". *Journal of International Relations and Development* 13 (1): 59–84.
- Clegg, Liam. 2012. "Post-crisis Reform at the IMF: Learning to Be (Seen to Be) a Long-term Development Partner". *Global Society* 26 (1): 61–81.
- Clegg, Liam. 2013. *Controlling the World Bank and IMF*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Clift, Ben, and Te-Anne Robles. 2021. "The IMF, Tackling Inequality, and Post-neoliberal 'Reglobalization': The Paradoxes of Political Legitimation within Economistic Parameters". In: *Reglobalization*, edited by Matthew Louis Bishop and Anthony Payne, 39–54. New York: Routledge.
- Coletta, Damon. 2013. "Principal-agent Theory in Complex Operations". *Small Wars & Insurgencies* 24 (2): 306–321.
- Copelovitch, Mark S. 2010. "Master or Servant? Common Agency and the Political Economy of IMF Lending". *International Studies Quarterly* 54 (1): 49–77.

- Cornut, Jérémie. 2015. "Analytic Eclecticism in Practice: A Method for Combining International Relations Theories". *International Studies Perspectives* 16 (1): 50–66.
- Cortell, Andrew P., and Susan Peterson. 2006. "Dutiful Agents, Rogue Actors, or Both? Staffing, Voting Rules, and Slack in the WHO and WTO". In: *Delegation and Agency in International Organizations*, edited by Darren G. Hawkins, David A. Lake, Daniel L. Nielson and Michael J. Tierney, 255–280. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dragičević, Ognjen. 2023. *Politike i mehanizmi delovanja međunarodnog Monetarnog fonda u procesu smanjenja ekonomske nejednakosti u periodu od 1997. do 2018. godine*. Doktorska disertacija. Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu.
- Dreher, Axel, and Roland Vaubel. 2004. "The Causes and Consequences of IMF Conditionality". *Emerging Markets Finance and Trade* 40 (3): 26–54.
- Eichengreen, Barry, and Ngaire Woods. 2016. "The IMF's Unmet Challenges". *Journal of Economic Perspectives* 30 (1): 29–52.
- Fearon, James, and Alexander Wendt. 2002. "Rationalism v. Constructivism: A Skeptical View". In: *Handbook of International Relations*, edited by Walter Carlsnaes, Thomas Risse and Beth A. Simmons, 66–99. London: SAGE.
- Grabel, Ilene. 2011. "Not Your Grandfather's IMF: Global Crisis, 'Productive Incoherence' and Developmental Policy Space". *Cambridge Journal of Economics* 35 (5): 805–830.
- Hawkins, Darren G., and Jacoby Wade. 2006. "How Agents Matter". In: *Delegation and Agency in International Organizations*, edited by Darren G. Hawkins, David A. Lake, Daniel L. Nielson and Michael J. Tierney, 199–228. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hawkins, Darren G., David A. Lake, Daniel L. Nielson, and Michael J. Tierney. 2006. "Delegation under Anarchy: States, International Organizations, and Principal-agent Theory". In: *Delegation and Agency in International Organizations*, edited by Darren G. Hawkins, David A. Lake, Daniel L. Nielson and Michael J. Tierney, 21–45. Cambridge: Cambridge University Press.
- [IMF] International Monetary Fund. 2016. *Articles of Agreement of the International Monetary Fund*. Washington, DC: IMF.
- Joyce, Joseph P. 2013. *The IMF and Global Financial Crises: Phoenix Rising?*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Kassim, Hussein, and Anand Menon. 2003. "The Principal-Agent Approach and the Study of the European Union: Promise Unfulfilled?". *Journal of European Public Policy* 10 (1): 121–139.
- Kaya, Ayse. 2012. "Conflicted Principals, Uncertain Agency: The International Monetary Fund and the Great Recession". *Global Policy* 3 (1): 24–34.
- Kentikelenis, Alexander E., Thomas H. Stubbs, and Lawrence P. King. 2016. "IMF Conditionality and Development Policy Space, 1985–2014". *Review of International Political Economy* 23 (4): 543–582.
- Keohane, Robert O. 2003. "International Institutions: Can Interdependence Work?" In: *Power and Governance in a Partially Globalized World*, by Robert O. Keohane, 27–38. New York: Routledge.
- Keohane, Robert O. 2017. "Observations on the Promise and Pitfalls of Historical Institutionalism in International Relations". *International Politics and Institutions in Time*, edited by Orfeo Fioretos, 321–340. London and New York: Routledge.
- Lake, David A. 2011. "Why 'Isms' Are Evil: Theory, Epistemology, and Academic Sects as Impediments to Understanding and Progress". *International Studies Quarterly* 55 (2): 465–480.
- Lyne, Mona M., Daniel L. Nielson, and Michael J. Tierney. 2006. "Who Delegates? Alternative Models of Principals in Development Aid". In: *Delegation and Agency in International Organizations*, edited by Darren G. Hawkins, David A. Lake, Daniel L. Nielson and Michael J. Tierney, 44–76. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marsh, David, i Paul Furlong. 2005. *Teorije i metode političke znanosti*, 1. izdanje. Zagreb: Politička misao i Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Martin, Lisa. 2006. "Distribution, Information, and Delegation to International Organizations: The Case of IMF Conditionality". In: *Delegation and Agency in International Organizations*, edited by Darren G. Hawkins, David A. Lake, Daniel L. Nielson and Michael J. Tierney, 140–164. Cambridge: Cambridge University Press.
- Milner, Helen V. 2006. "Why Multilateralism? Foreign Aid and Domestic Principal-agent Problems". In: *Delegation and Agency in International Organizations*, edited by Darren G. Hawkins, David A. Lake, Daniel L. Nielson and Michael J. Tierney, 107–139. Cambridge: Cambridge University Press.
- Martin, Lisa L. „States and the IMF.” In *The Oxford Handbook of the International Monetary Fund*, edited by Bessma Momani and Mark Hibben. Oxford: Oxford University Press, 2024.

- Mitnick, Barry M. 2019. "Origin of the Theory of Agency: An Account by One of the Theory's Originators". SSRN. <https://ssrn.com/abstract=1020378>.
- Mitnick, Barry M. 2012. "Delegation of Specification: An Agency Theory of Organizations". In: *Theory of Agency*, edited by Barry M. Mitnick. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mohan, Rakesh. 2021. "IMF Quota Reforms and Global Economic Governance: What Does the Future Hold". In: *Building Back a Better Global Financial Safety Net*, edited by Kevin P. Gallagher and Haihong Gao, 34–60. Boston, MA: Global Development Policy Center.
- Momani, Bessma. 2005. "Recruiting and Diversifying IMF Technocrats". *Global Society* 19 (2): 167–187.
- Moravcsik, Andrew. 2003. "Theory Synthesis in International Relations: Real Not Metaphysical". *International Studies Review* 5 (1): 131–136.
- Moschella, Manuela. 2012. "IMF Surveillance in Crisis: The Past, Present and Future of the Reform Process". *Global Society* 26 (1): 43–60.
- Moschella, Manuela. 2017. "Seeing like the IMF on Capital Account Liberalisation." In: *Seeing Like an International Organization*, edited by André Broome and Leonard Seabrooke, 59–76. New York: Routledge.
- Mueller, Julie L. 2011. "The IMF, Neoliberalism and Hegemony". *Global Society* 25 (3): 377–402.
- Park, Susan, and Antje Vetterlein, eds. 2010. *Owning Development: Creating Policy Norms in the IMF and the World Bank*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Park, Susan. 2018. "Constructivism". In: *International Organization and Global Governance*, edited by Thomas G. Weiss and Rorden Wilkinson, 146–156. New York: Routledge.
- Pollack, Mark A. 1997. "Delegation, Agency, and Agenda Setting in the European Community". *International Organization* 51 (1): 99–134.
- Pollack, Mark. 2007. "Principal-agent Analysis and International Delegation: Red Herrings, Theoretical Clarifications, and Empirical Disputes". *Bruges Political Research Papers* 2: 1–20.
- Reinhart, Carmen M., and Christoph Trebesch. 2016. "The International Monetary Fund: 70 Years of Reinvention". *Journal of Economic Perspectives* 30 (1): 3–28.
- Ross, Stephen A. 1973. "The Economic Theory of Agency: The Principal's Problem". *The American Economic Review* 63 (2): 134–139.

- Sil, Rudra, and Peter J. Katzenstein. 2010. *Beyond Paradigms: Analytic Eclecticism in the Study of World Politics*. London: Macmillan International Higher Education.
- Stiglitz, Joseph E., and Kevin P. Gallagher. 2022. "Understanding the Consequences of IMF Surcharges: The Need for Reform". *Review of Keynesian Economics* 10 (3): 348–354.
- Stone, Randall W. 2004. "The Political Economy of IMF Lending in Africa". *American Political Science Review* 98 (4): 577–591.
- t'Hart, Paul, and Karen Tindall. 2009. "Leadership by the Famous: Celebrity as Political Capital". In: *Dispersed Democratic Leadership: Origins, Dynamics, and Implications*, edited by John Kane, Haig Patapan, Paul t'Hart, 255–278. Oxford: Oxford University Press.
- Vaubel, Roland. 2019. "The Political Economy of the International Monetary Fund: A Public Choice Analysis". In: *The Political Economy of International Organizations*, edited by Roland Vaubel and Thomas D Willett, 204–244. New York: Routledge.
- Wade, Robert H. 2011. "Emerging World Order? From Multipolarity to Multilateralism in the G20, the World Bank, and the IMF". *Politics & Society* 39 (3): 347–378.
- Wendt, Alexander. 2001. "Driving with the Rearview Mirror: On the Rational Science of Institutional Design". *International Organization* 55 (4): 1019–1049.
- Woods, Ngaire. 2006. "Understanding Pathways through Financial Crises and the Impact of the IMF: An Introduction". *Global Governance* 12: 373–393.